

»Mladi za napredek Maribora 2017«

34. srečanje

100. obletnica Majniške deklaracije

Raziskovalno področje: ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Avtor: IVA POŽAR, LUCIJA DIVJAK
Mentor: SAŠA MIKIĆ, VLASTA STAVBAR
Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

Maribor, februar 2017

»Mladi za napredek Maribora 2017«

34. srečanje

100. obletnica Majniške deklaracije

Raziskovalno področje: ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Maribor, februar 2017

»Vi, ki ste seme izkrvavelega naroda, mislite le eno: kako boste združeni vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši ... državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje!«

Janez Evangelist Krek

KAZALO VSEBINE

1. POVZETEK	7
2. ZAHVALA	7
3. UVOD	8
4. POLITIČNE RAZMERE PRED MAJNIŠKO DEKLARACIJO	10
4.1. Razmere, ki privedejo do sestave Majniške deklaracije	15
4.2. Jugoslovanski klub	16
5. DR. JANEZ EVANGELIST KREK	17
5.1. Rojstvo in šolanje.....	17
5.2. Bogoslovje.....	18
5.3. Politično delovanje	19
5.4. Smrt	20
6. DR. ANTON KOROŠEC	21
6.1. Rojstvo in šolanje.....	21
6.2. Bogoslovje.....	22
6.3. Začetek političnega delovanja	22
6.4. Korošec in slovenska politika pred prvo svetovno vojno	23
6.5. Korošec in slovenska politika med prvo svetovno vojno.....	26
7. DR. IVAN ŠUŠTERŠIČ	28
8. MAJNIŠKA DEKLARACIJA	30
8.1. Peticija in deklaracija	30
8.2. Program Majniške deklaracije.....	30
8.3. Odzivi na Majniško deklaracijo	32
9. DEKLARACIJSKO GIBANJE	33
10. MAJNIŠKI DEKLARACIJI 1989 IN 2014	36
10.1. Majniška deklaracija 1989.....	36
10.2. Majniška deklaracija 2014.....	37
11. EMPIRIČNI DEL	38
11.1. Cilji empiričnega dela	38
11.2. Hipoteze empiričnega dela.....	38
11.3. Metode dela v empiričnem delu	38
11.4. Izjave	39
11.4.1. Prva skupina izjav	39

11.4.2. Druga skupina izjav	40
11.4.3. Tretja skupina izjav	42
11.4.4. Četrta skupina izjav	43
11.4.5. Peta skupina izjav	44
11.4.6. Šesta skupina izjav	45
11.4.7. Sedma skupina izjav	46
11.4.8. Osmo skupina izjav	48
11.5. Intervju	49
11.6. Potrditev ali ovržba hipotez	51
12. ZAKLJUČEK	52
13. DRUŽBENA ODGOVORNOST	53
14. VIRI IN LITERATURA	54
15. VIRI SLIK	56

KAZALO SLIK

Slika 1 Dr. Krek in dr. Korošec – "Prvoboritelja naše deklaracije"	15
Slika 2 Dr. Janez Evangelist Krek.....	17
Slika 3 Dr. Anton Korošec	21
Slika 4 Pogreb dr. Antona Korošca	27
Slika 5 Dr. Ivan Šušteršič	28
Slika 6 Majniška deklaracija 1917	31
Slika 7 Majniška deklaracija 1989	36
Slika 8 Pokrajinski arhiv Maribor, fond Acta declarationi faventia, karton I, št. 16. (Odslej PAM, ADF, kart., št.).....	39
Slika 9 PAM, ADF, kart. II, št. 230/2.....	40
Slika 10 PAM, ADF, kart. I, št. 170/1	40
Slika 11 PAM, ADF, kart. I, št. 207/1	41
Slika 12 PAM, ADF, kart. II, št. 238.....	41
Slika 13 PAM, ADF, kart. II, št. 339/1.....	42
Slika 14 PAM, ADF, kart. I, št. 22/2.....	42
Slika 15 PAM, ADF, kart. II, št. 222/2.....	43
Slika 16 PAM, ADF, kart. II, št. 253.....	43
Slika 17 PAM, ADF, kart. I, št. 40	44
Slika 18 PAM, ADF, kart. I, št. 153	44
Slika 19 PAM, ADF, kart. II, št. 307.....	45
Slika 20 PAM, ADF, kart. II, št. 393/2.....	45
Slika 21 PAM, ADF, kart. II, št. 338/1.....	46
Slika 22 PAM, ADF, kart. II, št. 295.....	46
Slika 23 PAM, ADF, kart. II, št. 358/2.....	47
Slika 24 PAM, ADF, kart. II, št. 442.....	47
Slika 25 PAM, ADF, kart. II, št. 230 (kolaž 4 slik).....	48
Slika 26 Dr. Franc Rozman	49

1. POVZETEK

Za temo najine raziskovalne naloge sva izbrali Majniško deklaracijo iz leta 1917 in deklaracijsko gibanje. Zaradi letošnje 100. obletnice Majniške deklaracije meniva, da je tema zanimiva. Raziskovali sva politične razmere na Slovenskem pred nastankom Majniške deklaracije, vzroke in okoliščine za nastanek. Predstavili sva tudi pomembne osebnosti deklaracijskega gibanja; dr. Anton Korošec, dr. Janez Evangelist Krek in dr. Ivan Šušteršič ter delovanje Jugoslovanskega kluba. Obdelali sva celoten program/vsebino deklaracije in se osredotočili predvsem na odzive, ki jih je deklaracija pustila na Spodnjem Štajerskem. Za najin empirični del sva pregledali fond Majniške deklaracije v Pokrajinskem arhivu Maribor. Glavni poudarek sva dali vprašanju, kako so ljudje množično podpisovali deklaracijo, kar imenujemo deklaracijsko gibanje. Zanimalo naju je tudi kakšne vzporednice lahko potegnemo z Majniškima deklaracijama iz leta 1989 in 2014.

2. ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujema obema mentorjema za pomoč in moralno ter strokovno podporo pri izdelavi raziskovalne naloge ter lektorici, ki je jezikovno pregledala raziskovalno nalogo. Zahvaljujema se tudi Pokrajinskemu arhivu Maribor za njihovo prijazno pomoč pri pregledu fonda Majniške deklaracije.

3. UVOD

Majniška deklaracija iz leta 1917 je pomemben zgodovinski dokument, ki je imel za Slovence v zgodovini izreden pomen. Na podlagi tega dokumenta se je razvilo tako imenovano deklaracijsko gibanje, ki je bilo še posebej dejavno na Spodnjem Štajerskem. Ljudje iz različnih društev, občin, gibanj so množično zbirali podpise v podporo Majniški deklaraciji. Slovenci so se namreč želeli skupaj s Srbi in Hrvati združiti na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava, pod žezlom Habsburške monarhije v samostojno državno telo. Odločilno vlogo pri sami pripravi in tudi kasnejši uresnitvi ciljev Majniške deklaracije sta odigrala dr. Anton Korošec, ki je bil takratni predsednik Jugoslovanskega kluba, in dr. Janez Evangelist Krek, ki je bil dr. Korošču spodbuda in navdih za nadaljnje delo. Dr. Krek tako velja za »očeta« Majniške deklaracije. Oba pa so že v tistem času imenovali »prvobornike naše generacije«. Narodni program Majniške deklaracije je v Dunajskem parlamentu 30. maja 1917 prebral že prej omenjeni predsednik Jugoslovanskega kluba, dr. Anton Korošec.

V tej raziskovalni nalogi sva najprej ukvarjali z političnimi razmerami pred Majniško deklaracijo, nato z razmerami, ki so do deklaracije privedle. Nato sva se obširneje ukvarjali z življenjem dr. Antona Korošca in dr. Janeza Evangelista Kreka, vse od njunega rojstva, zgodnjega šolanja, odločitve za službo duhovnika, vstopa v politiko, delovanja pred prvo svetovno vojno in med njo ter njunega vpliva na nastanek Majniške deklaracije. Predstavili sva tudi politični profil dr. Ivana Šušteršiča in delovanje Jugoslovanskega kluba. Osredotočili sva se na sam program Majniške deklaracije in razložili izraze kot sta peticija in deklaracija. Bistvo najine raziskovalne naloge je pregled celotnega fonda Majniške deklaracije na Spodnjem Štajerskem v Pokrajinskem arhivu Maribor. Na koncu sva proučili tudi odzive, ki jih je sprejetje Majniške deklaracije pustilo na Slovenskem in tudi v Habsburški monarhiji. Za boljši prikaz dejanskega dogajanja sva opravili tudi intervju z dr. Francem Rozmanom, upokojenim rednim profesorjem na Univerzi v Mariboru, strokovnjakom za slovensko zgodovino v 19. in 20. stoletju.

Cilji teoretičnega dela raziskovalne naloge so:

- Dober pregled in raziskava literature o Majniški deklaraciji, političnih razmerah na našem ozemlju pred nastankom Majniške deklaracije, Jugoslovanskem klubu, deklaracijskem gibanju in odzivih na Majniško deklaracijo.

- Seznanitev z življenjem in delom dr. Antona Korošca, dr. Janeza Evangelista Kreka in dr. Ivana Šušteršiča.
- Kasnejši vpliv Majniške deklaracije na politično delovanje Slovencev v Jugoslaviji in Slovencev v samostojni državi Republiki Sloveniji (Majniški deklaraciji 1989 in 2014).

Z zbiranjem gradiva na temo Majniške deklaracije, nisva imeli večjih težav, saj je na to temo bilo napisanih veliko knjig, objavljenih veliko razprav, člankov in mnenj. Zbrano gradivo sva v veliki večini poiskali v Univerzitetni knjižnici Maribor in v Pokrajinskem arhivu Maribor. Najin temeljni vir so bile knjige, prav tako sva analizirali razne članke, razprave in uradne dokumente.

4. POLITIČNE RAZMERE PRED MAJNIŠKO DEKLARACIJO

Majniška deklaracija iz leta 1917 je nastala v času, ko se je približeval konec vojne v Evropi in je s tem ugašal stari svet. Slovenci smo živeli v cislajtanskem delu Avstro-Ogrske monarhije, ki je bila tik pred porazom in razpadom (Brščič, 2014, str. 5).

Narodna nasprotja na Spodnjem Štajerskem so se tako zaostрила, da so se 12. in 13. septembra 1908 na občnem zboru slovenskega društva Ciril-Methodova družba na Ptujju sprli Nemci in Slovenci. Slovenci so se pritoževali, saj so jih Nemci nasilno utesnjevali, čeprav so imeli svobodo zborovanj. Nemci so menili, da so ta zborovanja izziv in da bi s tem prizadeli skrbno varovana nemška mesta. Ob ptujskem konfliktu so bili Nemci veliko močnejši in so tako iz Maribora in Celja pripeljali okrepiteve. Nastali so novi konflikti med Slovenci in Nemci, kjer sta bili tudi dve smrtni žrtvi zaradi posega vojske. Zaradi teh dveh žrtev se je Slovenska ljudska stranka zadržala in menjala stališče: »Jubilejno leto slavimo. Slovenci gotovo nismo pričakovali, da se bomo ob slavlju šestdesetletnice cesarjevega vladarstva morali spominjati dveh žrtev vladne brezglavosti.«¹ (Bister, 1992, str. 67).

Avstro-Ogrska vlada se je 5. oktobra 1908 odločila, da bo prisilno priključila (anektirala) Bosno in Hercegovino in s tem povečala svoje ozemlje za 51 200 km².² Navsezadnje je bila postavljena zahteva za združenje priključenih ozemelj Hrvaške, Slavonije in Dalmacije, četudi so bile pričakovane težave z Ogrsko. Drugače se je temu reklo »okrepitev boja proti dualističnemu sistemu in razširitev ideje o južnoslovanskem zedinjenju.« (Bister, 1992, str. 68).

18. julija 1909 je Slovenska ljudska stranka v Ljubljani organizirala prireditev, na kateri je šef Poljske ljudske stranke Jan Stapinski poslal pozdravno brzojavko, ki je imela velik pomen v slovenskih krogih. Dr. Ivan Šušteršič, takratni predsednik Slovenske ljudske stranke, je bil prvi govornik in je Slovence označil kot »vejo hrvaškega ljudstva, hrvaškega rodu.« Dejal je: »Naš ideal je, da znate vsi, da v tesni zvezi s Hrvati zasnujemo pod mogočnim žezlom habsburške vladarske rodbine veliko jugoslovansko državo od Soče do Drine, od Mure in Drave do

¹ *Slovenec*, 1908, št. 217, 22. 9.

² Kasamas, 1948, str. 397

Jadranskega morja. Na to meri naš boj!«³ Kot drugi govornik je nastopil dr. Korošec, ki je odkrito in brez olupševanja govoril o razmerah parlamenta: »Veledenjeni zborovalci! /.../ Mi obmejni Slovenci smo dobro vedeli, da vi na Kranjskem lahko pretrpite tudi kakega Stürgkha in Hohenburgerja; vi lahko preživite tudi take ljudi. Toda v naših krajih ob mejah, kjer je slovenski živelj pomešan z nemškim in kjer vlada brezobzirno razvija svojo moč proti nam, zlasti v mestih in trgih, tam je nemogoče, da bi se vzdrževali ob sistemu, ki nas narodno ubija na celi črti!«⁴ Nato je sledil obračun z nasprotniki vladne opozicije, slovenskimi liberalci, v lastnem narodnem taboru. Konec govora je zajemal prisego zvestobe načelniku Šušteršiču: »Toda če se je toliko gnojnice izlilo na našega načelnika, eno mu lahko rečem: on ima take prijatelje, ki nosijo za hrbtom morilno orožje, ima pa tudi okoli sebe četo, ki mu je zvesta, ki občuduje njegovo nadarjenost, njegovo ženijalnost in zmožnost za politično vodstvo in ta četa je njegovih šestnajst tovarišev iz 'Slovenskega kluba'.«⁵ Štajerski Slovenci so pod vodstvom dr. Korošca zastopali radikalnejšo smer, kot Kranjci in to je pripeljalo do napetosti. Slovenska ljudska stranka je dobivala moč in privlačnost pri prebivalstvu s tem, ko so se neprestano dogajali notranji boji (Bister, 1992, str. 83–84).

Dr. Ivan Šušteršič je sredi julija 1909, v času, ko je Slovenska ljudska stranka v okviru Slovenske enote bila v parlamentu kar pomembna, predlagal prestolonasledniku Francu Ferdinandu trialistični koncept, ki zajema združitev vseh področij, kjer prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi. Ustanovitev te južnoslovanske upravne enote se mu je zdela najboljša rešitev proti trem najnevarnejšim tekmečem: »madžarskemu šovinizmu ter srbski in italijanski iredenti.«⁶ Dr. Šuštaršič z utemeljitvijo zbuja pozornost, saj nastopi kot varuh habsburških koristi in ne omenja narodne ogroženosti nad Nemci (Bister, 1992, str. 84).

Leta 1909 je bila ustanovljena Vseslovenska ljudska stranka, ki je odločilno prispevala k zastopanju slovenskih koristi. Vsi so bili navdušeni nad ustanovljeno Vseslovensko ljudsko stranko in dr. Šušteršič je dodal: »Z ustanovitvijo S. L. S. za vse slovenske pokrajine, dosežemo Slovenci vzor, ki so ga želeli prvi naši narodni voditelji. Dosežemo združeno 'Slovenijo' v obliki vseslovenske skupne politiške organizacije. Vresničijo se z Vseslovensko Ljudsko Stranko vzori mladih naših dni, vzori naših očetov in dedov. /.../ Padejo umetne meje, ki so jih napravili

³ *Slovenec*, 1909, št. 161, 19.7.

⁴ *Slovenec*, 1909, št. 162, 20. 7.

⁵ Prav tam.

⁶ *Slovenec*, 1909, št. 216, 22. 9.

tisti, ki nas zatirajo, zaničujejo.«⁷ Tudi dr. Janez Evangelist Krek, ki je bil eden od glavnih začetnikov vseslovenskega sodelovanja in gibanja za enotnost Slovencev, je dejal: »Misel politiško zedinjene slovenske domovine se rodi jutri v dejanje. Naše ljudstvo se iz svoje lastne moči in z lastnim sklepom, z mečem svoje volje jutri udari za viteza, ki prevzame dolžnost braniti pravico naše domovine, bojevati se proti nasilnikom in varovati slabih, ogroženih svojih bratov.«⁸ (Bister, 1992, str. 85).

13. marca 1912 se je ustanovila Balkanska zveza in se septembra istega leta zoperstavila Turčiji. »Zaradi teh napetosti je Avstro-Ogrska povečala stanje svoje vojske in se na južni meji države lotila *vojaških ukrepov*.«⁹ Z vojno napovedjo Črne Gore Turčiji se je 8. oktobra 1912 začela prva Balkanska vojna. Zmage Balkanskih držav so se zelo veselili Avstro-Ogrski Slovani: »Vsa Slovenija je bila vznemirjena in že prva poročila o zmagah bratov na Balkanu so ljudi navdušila. Slovenija se je zavedala, kaj zmage pomenijo.«¹⁰ Avstro-Ogrska je imela pozimi med 1912 in 1913 zadnjo možnost za sklenitev prijateljske vezi s Srbijo in ni spremenila svoje ozke politike proti južnim Slovanom. Tudi srbski politik Vladimir Đorđević je avstro-ogrsko politiko poimenoval kot »samomorilsko« (Bister, 1992, str. 108–110).

Kako so se Slovenci počutili v monarhiji? Marsikateri posameznik si ni mogel zamisliti življenja izven nje. Strah jih je bilo morebitnega razpada Avstro-Ogrske in kasnejših napadov ter želja po njihovem ozemlju. Večji del prebivalstva je kazalo manj odpora kot manjšina intelektualcev zoper avstrijsko nadoblast (Bister, 1992, str. 122–123).

V razgibanem obdobju med leti 1912 in 1913 je v politično debato posegalo čedalje več izobražencev, katerih glavna tema pogovora so bile politične stranke in njihova politika. Tudi Ivan Cankar je aprila 1913 spregovoril: »Slovenci in Jugoslovani! Če kdo doslej ni vedel, je moral spoznati zdaj, da nismo samo Slovenci, še manj pa samo Avstrijci, temveč, da smo ud velike družine, ki stanuje od Julijskih Alp do Egejskega morja. Ko je počil na Balkanu prvi strel, se je oglasil njegov odmev v naši najzadnji zakotni vasi. Ljudje, ki se svoj živ dan niso brigali za politiko, so s čutečim srcem, ne samo z zanimanjem gledali na to veliko dramo. In v nas vseh se je vzbudilo nekaj, kar je zelo podobno hrepenjenju jetnika. Vzbudilo pa se je v nas še nekaj

⁷ *Slovenec*, 1909, št. 226, 4. 10.

⁸ *Slovenec*, 1909, št. 237, 16. 10.

⁹ Kasamas, 1948, str. 402

¹⁰ Erjavec, 1934, str. 26

drugega, vse bolj pomembnega in dragocenega – iskra tiste moči, samozavesti in sile življenja, ki se je bila razmahnila na jugu, je planila tudi na slovenska tla.«¹¹ Kritiziral je avstrijsko vlado, saj je reševala južnoslovanske probleme z različnimi kaznimi in fizičnim nasiljem. Cankar dodaja: »V Bosni parlament brez pravic, na Hrvaškem Cuvajev absolutizem, v Dalmaciji veleizdajniški procesi, na Slovenskem nasilna germanizacija – to je jugoslovanska politika oficialne Avstrije.«¹² Za južne Slované pa je dejal: »Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratranci, – po kulturi, ki je sad večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu.«¹³ S temi necenzuriranimi izjavami, ki so bile objavljene v Zarji, je bil Cankar 21. avgusta 1913 obsojen na teden dni zapora (Bister, 1992, str. 125–127).

Dr. Korošec je maja 1913 v poslanski zbornici rekel: »Južni Slovani Avstro-Ogrske monarhije ne težijo navzven in ne iščejo sreče onkraj meje. Zahtevajo pa, da so jim v monarhiji priznane iste pravice in svoboščine kakor drugim narodom in da se morejo kulturno in gospodarsko prosto razvijati. Ne maramo nemško-madžarske Avstro-Ogrske, hočemo, da je naša država vsem narodom enako pravična, nekakšna Švica v velikem.«¹⁴ Hotel je dokončen konec dualizma: »Skrajni čas, da se naša monarhija preoblikuje federalistično, da bodo Južni Slovani v nji državnopravno združeni in da na razvalinah dualizma nastane nova, velika, svobodna habsburška monarhija, ki bo vsem narodom dajala pravice in varstvo.«¹⁵ Vse več govorcev se je ukvarjalo z južnoslovanskim vprašanjem. Južni Slovani so vztrajali pri svojih zahtevah, vendar so jih zunanji (nemški in italijanski) poslanci neprestano odklanjali (Bister, 1992, str. 130–131).

Južnoslovanski politiki so se 5. novembra 1913 pod Koroščevim predsedstvom ponovno posvetovali o morebitnem sodelovanju s Čehi. Pred »parlamentom« je Korošec izjavil, da se bodo oči južnih Slovanov obrnile kam zunaj monarhije, če se še naprej ne bodo zmenili za njihove želje.¹⁶ To ni bila grožnja, vendar samo opozorilo na dogodke, ki se bodo v prihodnosti zgodili, če ne bo sprememb (Bister, 1992, str. 135–136).

¹¹ Cankar, 1976, str. 229–230

¹² Cankar, 1976, str. 232

¹³ Cankar, 1976, str. 235

¹⁴ Zapisnik poslanske zbornice: 143. seja (20. maja 1913).

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Erjavec, 1934, str. 29

»Zadnja leta pred izbruhom svetovne vojne se je narodni razkroj habsburške monarhije nepopustljivo nadaljeval. Želje narodov po federalizaciji države so na najvišjem mestu naletele na gluha ušesa. Cesar in krog okoli njega sta se neomajno oklepala temeljev monarhije, madžarske prisilne države in nemškega centralizma.«¹⁷

28. junija 1914 se je z atentatom na prestolonaslednika Franca Ferdinanda pričela prva svetovna vojna in z vojno napovedjo Avstro-Ogrske Srbiji pa se je končal dolgotrajen mir. Jasno je bilo, da so že od vsega začetka želeli z vojno rešiti tudi južnoslovansko vprašanje. Politično življenje je med vojno skoraj zamrlo. Vzpostavljeno je bilo izredno stanje, kjer so bile suspendirane nekatere svoboščine, avstrijski državni in deželni zbor, cenzure časopisov (Bister, 1992, str. 141–142).

»V prvih mesecih so navalili na Slovence s preganjanji. Ta naval je bil tako velik in zmagoslavje, da bodo zmagali, v centralnih silah tako globoko ukoreninjeno, da po prvih mesecih sploh nismo iskali nobene orientacije. Šele pozneje, ko so se preganjanja nekoliko polegla in ko smo videli, da je listje že padlo, a še ni prišlo do miru, tedaj se je začela polagoma nova politična orientacija. Politična preganjanja so zapustila zelo globok vtis. In marsikateri, ki je bil preje za Avstrijo in za starega cesarja, se je med štirimi očmi ali tudi v večji družbi upal govoriti tako, kakor v javnosti ni bila navada.«¹⁸

Italija je 4. maja 1915 izstopila iz trojne zveze in 23. maja napovedala vojno Avstro-Ogrski. V istem letu se je nadaljevala tudi politična dejavnost južnih Slovanov. Geslo je bilo: »Dokler ne bosta Avstro-Ogrska in Nemčija na vajetih, ne bo mirnega razvoja za slovanstvo.« Vjekoslav Spinčič je 14. februarja 1916 poročal o pogovoru z univerzitetnim profesorjem Franom Barcem in Matkom Laginjo: »Programa ni treba ustvarjati; naš program je, naj se reši nacionalno vprašanje, da bomo vsi Hrvati s Srbi in Slovenci eno, združeni in neodvisni od drugih narodov. Za to se moramo vsi bojevati, za to vsi delati. Ne govoriti: bomo z Dunajem ali bomo z Budimpešto; temveč samostojni, čeprav sklepati zveze z drugimi.«¹⁹ Sredi vojnih dogodkov je novembra 1916 umrl cesar Franc Jožef. Naslednik Habsburžan Karl I. je imenoval novo vlado z grofom Henrikom Clam–Martinicem na čelu, s programom, da se Avstrija preoblikuje v zvezno državo narodov in da se sklene mir (Bister, 1992, 147–153 in Perovšek, 2005, str. 157).

¹⁷ Skottsberg, 1940, str. 116

¹⁸ Kranjec, 1962, str. 221

¹⁹ Državni arhiv Hrvatske: Spinčič, fascikel 6. zapisek (14. februarja 1916)

4.1. Razmere, ki privedejo do sestave Majniške deklaracije

V Vseslovenski ljudski stranki sta se skozi čas izoblikovala dva kroga. Eden je bil okoli dr. Ivana Šušteršiča, drug pa okoli dr. Janeza E. Kreka in dr. Antona Korošca. Dr. Krek je bil tisti, ki je med vojno največ delal za rešitev južnoslovenskega vprašanja in je vodil v Vseslovenski ljudski stranki opozicijo proti skrajno avstrijsko razpoloženem dr. Šušteršiču. Ta spor se je vlekel že od konca 1915 in oba sta v letu 1916 skušala uveljavljati svojo politiko v vprašanju koncentracije slovenskih strank (Perovšek, 2005, str. 157–158).

Odločilno je bilo, da se je dr. Krek ločil od dr. Šušteršiča in začel s prijatelji pripravljati ljudstvo na novo pot. Odšel je na Češko, kjer je pridobil stike s češkimi politikimi in se z njimi dogovoril o skupnem nastopu v avstrijskem parlamentu. Vso Krekovo politično delo pred vojno je vsebovalo trialistični koncept preureditve Avstro-Ogrske. Poslanci hrvaško – slovenskega

Slika 1 Dr. Krek in dr. Korošec – "Prvobornik naša deklaracije"
(Dostopno na: http://zgodovina.si/wp-content/uploads/2015/11/majniska_dekl.jpg)

kluba so se 28. novembra 1916 na Krekovo in Koroščevo pobudo sestali v Gradcu. Glavni zaključki srečanja so bili sklicanje državnega zbora in zahteva po koncentraciji vseh slovensko-hrvaških političnih strank. Oviro – dr. Šušteršiča, so izolirali in s tem lahko izvedli koncentracijo slovenskih meščanskih strank in nasploh združitve vseh slovenskih, hrvaških in srbskih poslancev avstrijske državne polovice v t.i. Jugoslovanski klub (Perovšek, 2005, str. 158).

4.2. Jugoslovanski klub

Konec maja 1917 se je zgodil zgodovinski preobrat pred ponovnim zasedanjem državnega zbora. 29. maja 1917 so se v dunajskem državnem zboru na pobudo voditeljev Vseslovenske ljudske stranke zbrali slovenski, hrvaški in srbski poslanci in ustanovili skupen Jugoslovanski klub. Klub je združeval poslance iz vseh jugoslovanskih klubov: Hrvaško-slovenskega, Dalmatinskega in Narodnega kluba. Pridružila sta se tudi slovenska liberalna poslanca dr. Vladimir Ravnihar in dr. Otokar Rybač, ki prej nista bila člana nobenega kluba. Jugoslovanski klub je še isti večer enoglasno sprejel programsko državnoopravno izjavo o narodnopolitičnih zahtevah habsburških Jugoslovanov. Predsednik Jugoslovanskega kluba je postal dr. Anton Korošec, prvi podpredsednik pa je bil Hrvat iz Istre dr. Matko Laginja. Enoten klub je bil ustanovljen z namenom, da čim hitreje in uspešneje preda zahteve za politično osamosvojitve Jugoslovanov (Perovšek, 2005, str. 158–159).

5. DR. JANEZ EVANGELIST KREK

5.1. Rojstvo in šolanje

Janez Evangelist Krek se je rodil 27. novembra 1865 pri Sv. Gregorju nad Sodražico kot prvorojenec učitelja Valentina in Marije, hčere gostilničarja. Po smrti očeta je za dom skrbela mati Marija, vdova s šestimi otroki. Krek se je začel šolati v Komendi, nadaljeval v Kamniku in je šolo končal v Škofji Loki. Vedno je bil med najboljšimi učenci, enkrat celo zapisan v zlati knjigi, kot najboljši učenec. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Kruh si je služil s prevajanjem in inštrukcijami, kar je negativno vplivalo na njegov učni uspeh. Profesorji v gimnaziji so različno vplivali na mladega Kreka. Že njegov profesor verouka Josip Marn je zagovarjal povezavo Slovencev in Hrvatov. Zaradi njega je Krek dobil smisel za slovanske jezike, se jih učil in se ogreval za sodelovanje med Slovani.

Profesor zgodovine in nemščine gospod Heinrich mu je ob neki priložnosti v razredu dejal, da bo nekoč postal nemški pesnik in ga spodbujal k branju nemških klasikov. Že v gimnazijskih letih je bil dober govornik. Sodeloval je v glasbeno-deklamacijskem krožku in obiskoval govorniške tečaje. Zanimal se je tudi za socialna vprašanja, o njih razpravljal in iskal rešitve (Juhart, 1998, str. 9–12).

Župnik Vincenc Mayr je prikazal mladeniča takole: »Ta fant bo nekaj posebnega: ali bo storil mnogo dobrega, ali pa zelo mnogo slabega; za oboje ima talent.«²⁰

Domačin Janez se živahnega dijaka spominja: »Krek je bil vseskozi jako živ in vesel dijak. Kadar je bil na počitnicah, je obhodil vse selške hribe. Vedno mu je gledala kaka knjiga iz žepa in od koder je prišel, je imel v gumbnici ali za klobukom cvetko. Veliko je zahajal med vaške

Slika 2 Dr. Janez Evangelist Krek (Dostopno na: http://www.pd-zelezniki.com/Krek/Krek_v.jpg)

²⁰ Dolenc, 1923, str. 23.

fante in se rad pogovarjal z njimi. Če so kurili kres ali streljali ob žegnanju, ni Kreka nikdar manjkalo med njimi.«²¹

5.2. Bogoslovje

Presenetljivo je Krek po maturi vstopil v bogoslovje, saj zaradi živosti in vihravosti ni dajal upanja, da bi postal duhovnik. Po pričanju sošolcev, Krek ni v gimnazijskih letih nikoli preklinjal ali se posmehoval veri in Cerkvi. Prvotni načrt je bil študij slavistike, pobudo za študij teologije pa mu je dal že omenjeni župnik Mayr (Juhart, 1998, str. 13).

Na odločitev za duhovništvo je vplivala tudi njegova mati. Iz njegovih spisov izstopa materin pogled in vpliv na duhovno življenje: »Med obedom se vzdigne mladi mašnik in v ognjevitih besedah pripoveduje častim gostom, da se ima za vse, prav za vse zahvaliti svoji stari materi, da mu je bila ona angel varuh vsega življenja.«²²

Študij bogoslovja mu je nudil duhovno podlago in umirjenost, ki je dala smer in globino njegovemu delovanju. Bil je odličen študent: »Prvorazredno z odliko«, je bila večina ocen. Zraven rednega študija je Krek nadaljeval študij jezikov. Znanje jezikov je izpopolnil v ljubljanskem bogoslovju in na Dunaju, kjer je opravil podiplomski študij. Usposobljen je bil za slovanske in klasične jezike, zraven nemščine je študiral še francoščino, italijanščino in angleščino. Ker je obvladal klasične jezike, mu je to znanje omogočilo študij Svetega pisma (Juhart, 1998, str. 13–14).

Med študijem na Dunaju je živel v zavodu v Avguštineju, ki je bil namenjen duhovnikom iz cesarstva. Končal je študij Svetega pisma in uspešno končal doktorsko delo O duhu in značaju svetega apostola Pavla. Njegov stik s krščanskosocialnim krogom, kjer je občudoval vodstveno spretnost voditelja Karla Lueggerja ter proučeval dela Vogelsanga in Kettelerja, je bil pomemben za Krekovo nadaljnjo življenjsko pot in njegovo delovanje med Slovenci. Dr. Krek je pisal domov prijatelju, da bo najprej treba poskrbeti za kmete, potem tudi za delavce. Leta 1892 se je vrnil v Ljubljano in je že imel zasnovane načrte o socialnem delovanju doma (Juhart, 1998, str. 14).

²¹ Dolenc, 1923, str. 25

²² Prav tam.

5.3. Politično delovanje

Krekovo narodnopolitično delovanje je ob kulturno socialnem in verskem delovanju, najbolj znano. Postal je državni poslanec leta 1897 in leta 1902 to vlogo zamenjal z mandatom za Kranjski deželni zbor ter se zavzel za odstranitev nemško-slovenske liberalne nadvlade v deželnem zboru. Dosegel je tudi, da je Ljubljano zapustil zagrizen Nemeč, ki je sovražil Slovence – deželni predsednik (cesarjev namestnik/predstavnik v deželi) baron Viktor Hein. Največ je pripomogel k temu, da so uvedli splošno volilno pravico (vezano na določen odstotek davka, ki ga je plačeval davčni upravičenec). Po izpeljani volilni reformi na Kranjskem, je leta 1907 ponovno postal deželni in državni poslanec in ostal na tem položaju do smrti (Juhart, 1998, str. 19).

Dr. Krek je vse svoje delo posvetil cilju, da bi se Slovenci zavedali svoje narodnostne samostojnosti, svoje politične zrelosti in svojega krščanskega ponosa. Narodna avtonomija, v okviru Avstrije, je bila končni cilj. Dr. Krek je bil tisti, ki je temu narodnemu teženju kot človek množic, srce naroda dal zagon in uresničeval ter potrjeval korak za korakom s socialnimi in političnimi programi. Prvi politični cilji osamosvajanja so bili takrat, ko se je boril za slovenščino v deželnem zboru v Ljubljani in za splošno ter enako volilno pravico. Z volilno pravico so najširše slovenske množice kmetov in delavcev lahko postale politični subjekti. V letu 1907 so reformo izvedli po celotni državi in rezultati so potrdili prizadevanja. Slovenska ljudska stranka je na Slovenskem dobila podporo in izvedla razne kulturne, politične in gospodarske reforme. V času nacionalizma, ko so se narodi osamosvajali, je za Slovence bil čas večjega zatiranja in pritiska s strani Nemčije in Italije. Dr. Krek je spoznal, da smo Slovenci premajhni in prešibki, da bi zdržali tak pritisk. Krekova idealna država je bila takšna, ki priznava, brani in čuva pravice svojih članov. »Najboljša država je nacionalna država, če pa je država večnacionalna, mora dosledno spoštovati različne narode in jim dati enake možnosti razvoja in sožitja.« Avstrija bi to lahko bila, je menil dr. Krek, če ne bi bila nemško nacionalistična, ampak katoliška. Dr. Krek je bil tudi med najboljšimi govorniki v parlamentu in se neprestano boril za pravice Slovencev. Katoliška vera mu je dala odprtost in spoštovanje do ostalih narodov. Za Slovence je bil kot Gandhi za Indijo – s svojo nesebičnostjo, plemenitostjo in pravico je dvigal svoj narod in s tem osvajal tudi srca drugih narodov (Juhart, 1998, str. 20).

5.4. Smrt

Dr. Krek je bil politik posebne vrste. Upošteval je osebno dostojanstvo vsakega posameznika in bil je tudi dober povezovalec ljudi. Vedel je, kaj je koristno za narod in to tudi izpeljal. Krekova oporoka vsebuje vtis njegovega življenja, izpoved življenjskega ideala in cilja, ki naj bi rasel in živel naprej v narodu: »Vi, ki ste seme izkrvavelega naroda, mislite le eno: kako boste združeni vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši ... državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje!«²³

Dr. Janez Evangelist Krek je umrl 8. oktobra 1917 v Šentjanžu pri Sevnici. »Izkazalo se je, kakor še nikoli: kdor daje ljubezen, mu je povrnjena tisočkrat. Ne z mečem, z ljubeznijo je zmagal Kristus. Sovraštvo je tiščalo naš narod ob tla, ljubezen ga bo povzdignila do solnčavih višav. Tega evangelija nam ni dal prazen sanjač, dal nam ga je izmučen delavec ob svoji smrti.« je rekel Ivan Cankar ob Krekovem pogrebu²⁴ (Juhart, 1998, str. 20–23).

²³ Na Dunaju, julija 1917, v: koledar Družbe svetega Mohorja 1917, 90.

²⁴ *Slovenec*, 1937, št. 231, 8. 10.

6. DR. ANTON KOROŠEC

6.1. Rojstvo in šolanje

Anton Korošec se je rodil 12. maja 1872 v Biserjanah pri Vidmu ob Ščavnici, prej imenovanem Sv. Jurij ob Ščavnici, kočarju Janezu Korošču (1835–1910) in njegovi ženi Neži, rojeni Ploj (1840–1907) (Bister, 1992, str. 11–12).

Šolanje je začel v ljudski šoli, ki je stala tik ob cerkvi v domačem kraju, kjer se je v letih 1878–1883 učil osnov, kot so pisanje, branje in računanje, ter temeljnih naukov katoliške cerkve pa tudi nemščine, ki je bila takrat državni jezik. Nemščine se je učil tudi zato, da bi lahko nadaljeval šolanje na gimnaziji. Njegovi verni starši so si namreč

Slika 3 Dr. Anton Korošec (Dostopno na: <http://nova24tv.si/wp-content/uploads/2015/12/Dr.-Anton-Koro%C5%A1ec-Slovenec-v-ponos-02.jpg>)

želeli, da bi se njihov sin izobrazil kot duhovnik, zato je moral v šolskem letu 1883/84 obiskovati še ljudsko šolo na Ptujju. Jeseni 1884 je začel šolanje na ptujski deželni gimnaziji, kjer je bil učni jezik seveda nemščina. Korošec in drugi slovenski gimnazijci na avstrijskih šolah so bili večkrat izpostavljeni posmehu in sramotitvi nemško nacionalno mislečih profesorjev. Korošec je že v gimnazijskih letih kazal zanimanja za politična dogajanja. V četrtem razredu je postal član skrivnega Slovenskega dijaškega društva visokošolcev mariborske klasične gimnazije. Vodil ga je Ivan Žolger, ki je pozneje postal odličen pravnik in tudi edini slovenski minister v habsburški monarhiji. Kasneje je pisal za leposlovni list malega semenišča in hkrati iskal stike z drugimi listi. Vodilnim katoliškim listom (Slovenski gospodar v Mariboru ali Slovenec v Ljubljani) je pošiljal kritične dopise, ki so jih včasih tudi cenzurirali. Korošec je že takrat kazal gorečo narodno zavest. Prav tako se ni obremenjeval, da bi ga zaradi njegovih radikalnih zapisov lahko kaznovali ali celo izključili, če bi se razvedelo, da je avtor. Kljub njegovim obstranskim zaposlitvam je bil njegov učni uspeh še kar zadovoljiv. V šolskem letu 1885/86, ko je Korošec s Ptujja prišel v Maribor, je na cesarsko-kraljevi državni gimnaziji

poučevalo dvajset profesorjev. Med profesorji, ki so imeli na Korošca največji vpliv je prav gotovo bil razrednik Anton Lantscher, profesor latinščine in nemščine, Jakob Hirschler, ki je poučeval matematiko in naravoslovje, Adolf Magra, učitelj francoščine, dr. Jožef Pajk, profesor verouka in Janez Košan, ki je poučeval slovenščino. Anton Korošec je 5. junija 1892 maturiral in se odločil za vstop v mariborsko bogoslovje (Bister, 1992, str. 13–18).

6.2. Bogoslovje

Anton Korošec je jeseni 1892 začel filozofsko-bogoslovni študij v knezoškofijskem semenišču lavantinske škofije. Korošec se je tudi tukaj, poleg šolanja za poklic, vključil v razna društva in bil zelo dejaven na več področjih. Sodeloval je v literarnem društvu mariborskih bogoslovcev in pri časopisu Lipica. Leta 1894 je postal tudi predsednik Društva Slomšek in se naprej ukvarjal s socialnimi, gospodarskimi in narodnopolitičnimi zadevami. Korošec je bil že ob koncu tretjega letnika študija posvečen za duhovnika. V tistem času se je tudi prvič srečal z dr. Janezom Evangelistom Krekom, ljubljanskim profesorjem teologije, ki je v tistem času bil organizator slovenskega narodnega, krščansko demokratskega gibanja. Prav gotovo lahko trdimo, da je bilo to srečanje za Korošca usodno. Ostala sta v stiku in kasneje se je iz tega razvilo uspešno politično sodelovanje (Bister, 1992, str. 19–23).

6.3. Začetek političnega delovanja

Javno delovanje je Anton Korošec začel kot kaplan v Sladki Gori pri Ponikvi. Po več kot enoletnem službovanju v Sladki Gori je odšel v Maribor, kjer je nastopil službo kot študijski prefekt v mariborskem malem semenišču. Po šestih letih se je kot vzgojitelj vrnil v zavod, kjer je ostal do 5. junija 1902, torej vse do časa svoje prve kandidature. S tem datumom je politika postal tudi njegova edina služba. V politiki se je najprej uveljavil kot časnikar, kasneje pa kot poslanec. 1. maja 1898 je prevzel vodstvo tednika Slovenski gospodar (osrednje glasilo katoliško konservativnega tabora na Spodnjem Štajerskem) (Bister, 1992, str. 24–26).

Anton Korošec je že kot gimnazijec začel s pisanjem poročil in člankov. Leta 1896 je v uvodniku »Kje so pijavke?« opisal splošni položaj kmetov in poudaril, da za njihov slab položaj niso krivi davki in naravne ujme, ampak to, da z njihovimi pridelki mešetarijo posredniki. Februarja 1898, tri mesece, preden je Korošec vstopil v uredništvo, je bil v Slovenskem gospodarju uvodnik z naslovom »Naša prihodnost pod habsburško krono«, ki kaže začetke

miselnosti Majske deklaracije 1917. Slovenski gospodar je ostajal vse bolj priljubljen, saj so bralci zaradi nekaterih cenzuriranih in z belilom skritih odstavkov vedeli, da glavnemu uredniku Antonu Korošču ne primanjkuje civilnega poguma. 3. avgusta 1899 je Korošec v uvodniku »Slovenska pohlevnost« zahteval naslednje: »Slovenci se morajo udomačiti v nove časovne razmere ter se čutiti kot samostalen, za življenje določen in sposoben narod, ki je z drugimi narodnostnimi, tudi z Nemci, docela enakopraven. Klečeplazenje mora izginiti, če ne izginiti bodo Slovenci.«²⁵ Take vzpodbude so bralci radi brali in jih s časoma ponotranjili. Korošec se je zavzel za to, da Slovenci ne bi bili tako ravnodušni. Tako je počasi ustvarjal pogoje za politično pomlad na Spodnjem Štajerskem. S tem namenom je skupaj z duhovnikoma Franom Kovačičem in Antonom Jerovškom ustanovil list Naš dom in sam prevzel uredništvo (Bister, 1992, str. 27–29).

Anton Korošec je aktivno sodeloval tudi pri listu Südsteirische Post, nemško pisanem glasilu slovenske desnice na Spodnjem Štajerskem. Kasneje je bil njegov urednik, toda pisal je izključno za rubriko »Politični razgledi«. 1902 je prvič poskusil s parlamentarno kandidaturo za štajerski deželni zbor. Tisk je ljudi pozval, naj ne volijo Korošca, ker so ga za kandidata postavili klerikalci. Korošec tudi zaradi drugi dejavnikov, slabe volilne udeležbe in nasprotovanja knezoškofa Mihaela Napotnika, ni bil izvoljen. Vendar ga to ni pregnalo iz političnih krogov, prav nasprotno, še bolj zavzeto se je posvetil političnemu delu. In tako je njegovo ime kmalu postalo simbol narodno zavednega slovenstva na Spodnjem Štajerskem. Še posebej zvesto mu je sledil mladi rod, zlasti podeželska mladina (Bister, 1992, str. 34–36).

Anton Korošec je 11. julija 1905 končal osemletni drugi študij na Univerzi v Gradcu in tako postal doktor bogoslovja (Bister, 1992, str. 38).

6.4. Korošec in slovenska politika pred prvo svetovno vojno

27. septembra 1905 je umrl državnozborski poslanec Josip Žičkar in tako se je izpraznil slovenski mandat v peti splošni kuriji na Spodnjem Štajerskem. S tem se je novopečenemu doktorju teologije ponudila ugodna možnost za drugo kandidaturo. 29. maja 1906 so bile izvedene volitve, na katerih se je za dr. Antona Korošca, »uradnega slovenskega buržoaznega kandidata«, odločilo kar 19 153 volivcev od skupno 29 115. Takoj po zmagi dr. Korošca so v

²⁵ *Slovenski gospodar*, 1899, št. 31, 3. 8.

časopisu *Slovenec* zapisali: »Dr. Anton Korošec pri državnozborski volitvah za peto skupino sijajno zmagal! Slava novemu poslancu, možu odločno slovenskega in odločno katoliškega prepričanja. Hvala in slava vsem, ki so pripomogli, da je dr. Anton Korošec na jezo vsem intrigantom izvoljen s tako ogromno večino! Slava volivcem! Naprej do novih zmag!«²⁶ (Bister, 1992, str. 41–42).

7. junija 1906 je dr. Anton Korošec kot novoizvoljeni poslanec splošne kurije za volilno okrožje Celje prišel v dunajski državni zbor. S svojo aktivno dejavnostjo v parlamentu je začel z nujnim predlogom glede uvedbe pomoči za občine na spodnjem Dravskem polju in v Halozah zaradi elementarnih ujem in stiske²⁷, 30. maja sta namreč tam neznansko škodo napravili dve uničujoči neurji. Predlog je podpisalo 19 poslancev in je tako bil dodeljen odboru za ujme (Bister, 1992, str. 43).

19. junija 1906 je bil na volitvah izvoljen v odbore za tisk, imuniteto in vodne poti.²⁸ Naslednji dan je prvič stopil na govorniški oder poslanske zbornice. Dr. Anton Korošec je parlament videl kot kraj, kjer se sporazumevajo avstrijski narodi in kot kraj, kjer je lahko jasno podal svoje mnenje, brez strahu pred kakšno cenzuro. Veliko se je tudi boril, da bi bili govori v slovenščini tudi zapisani, prav tako kot nemški (Bister, 1992, str. 44).

Pozimi 1906/1907 se je pomembno spremenil politični zemljevid v slovenski Spodnji Štajerski, v tem obdobju je bila končana strankarsko-politična diferenciacija. Jeseni 1906 so liberalci ustanovili Narodno stranko za Štajersko kot odziv na to pa so klerikalci dotedanji pododbor Slovenske krščansko-socialne zveze spremenili v neodvisno Slovensko krščansko-socialno zvezo za Štajersko, novi predsednik pa je postal dr. Anton Korošec (Bister, 1922, str. 53).

17. junija 1907 se je oblikoval Slovenski klub. V juliju istega leta je dr. Korošec v imenu kluba objavil izjavo z naslovom »Slovensko stališče«: »Mi smo v prisilnem položaju. Glasovati moramo ali za začasni proračun ali pa prisiliti vlado, da si pomaga s 14. členom. Zato se iz našega glasovanja ne sme sklepati na razmerje med strankami in vlado. Nam Slovencem sedanja vlada ne daje povoda, da bi ji zaupali. V vseh uradih se ponemčuje, kakor prej. Zadnja imenovanje za šole in sodne urade potrjujejo to. Na Krku je vlada prepovedala v ljudskih šolah

²⁶ *Slovenec*, 1906, št. 123, 30. 5.

²⁷ Prav tam.

²⁸ Zapisniki poslanske zbornice: 419. seja (19. junija 1906).

pouk krščanskega nauka v hrvaškem, torej materinskem jeziku. To postopanje vlade mora žaliti naše narodno in versko čustvo. Da vlada noče izvajati narodne ravnopravnosti, dokazujejo nerešena vprašanja glede na jugoslovansko vseučilišče, slovensko gimnazijo v Celju, ljudske šole na Koroškem, Goriškem, Trstu in v Istri. Kot zastopniki pretežno kmečkega prebivalstva zelo občutno pogrešamo krepkejšega zanimanja vlade za kmečke zahteve.«²⁹ Slovenski klub je tako poudarjal, da dualizem ločuje južne Slované v Habsburški monarhiji in s tem ovira tudi politično enotnost (Bister, 1992, str. 62–63).

Po dvomesečnem odmoru je dr. Korošec 16. julija 1908 stopil na govorniški oder kot izvoljeni generalni govornik. Govor je kot po navadi začel v slovenščini: »Visoka zbornica! Mi kot zastopniki maloštevilnega naroda ne moremo nikoli tu postati velika stranka. Zato moramo načelno zastopati stališča naj vsak poslovnik varuje majhne stranke in jih ne sme podrežati premoči velikih. Mi, zastopniki slovenskega naroda, in še posebej naš klub, bomo torej zmeraj pazili na to, da poslovnik, če je kdaj potrebna njegova reforma, vselej brani majhne stranke, ker nas za take že vnaprej določa število našega prebivalstva, pred samovoljo in premočjo veliki.«³⁰ (Bister, 1992, str. 66–67).

3. decembra 1908 se je v jutranjih urah zbral Slovenski klub na posvetu o političnem položaju, geslo je bilo: Nil de nobis sine nobis! (Nič o nas brez nas!). Poudarjali so, da bi morali zadnji dogodki na Slovenskem in dosledno podcenjevanje najosnovnejših narodnih pravic slovenske poslance združiti v ostro opozicijo proti vladi: »Tlaka je odpravljena in jugoslovanska delegacija ne bode tlačanila za skledo praznih obljub.«³¹ (Bister, 1992, str. 86).

Leta 1909 so se dotedanji kranjski SLS pridružile še sorodne katoliške organizacije iz Spodnje Štajerske, Koroške, Goriške in Istre. S tem se je SLS preimenovala v Vseslovensko ljudsko stranko, njen namestnik predsednika pa je postal dr. Anton Korošec (Bister, 1992, str. 87).

Nove volitve so bile določene za 13. junij 1911. Dr. Korošec je kandidiral v tradicionalno liberalnem okrožju Celje–Vransko. Zmagal je in bil z izidom zadnje »volilne bitke« zelo zadovoljen. Zmaga mu je omogočala nadaljnje parlamentarno delovanje v dunajskem državnem

²⁹ *Slovenec*, 1907, št. 162, 17. 7.

³⁰ Zapisniki poslanske zbornice: 109. seja (16. julija 1908).

³¹ *Slovenec*, 1908, št. 280, 4. 12.

zboru vse do zloma jeseni 1918. 5. marca 1912 je dr. Korošec odložil svoj delegacijski mandat, prevzel ga je dr. Ivan Šušteršič (Bister, 1992, str. 94–96).

Dr. Korošec je v svojem govoru 1913 poudaril tri vrednote, ki povezujejo južne Slované, »jezik, kri in krščanstvo«. V nadaljevanju je govoril o Avstro-Ogrski kot največji južnoslovanski sili, saj bo tudi center avstrijske zunanje politike prej ali slej na jugu države. Svoj govor je končal z izjavo: »Skrajni čas, da se naša monarhija preoblikuje federalistično, da bodo južni Slovani v nji državnopravno združeni in da na razvalinah dualizma nastane nova, velika, svobodna habsburška monarhija, ki bo vsem narodom dajala pravice in varstvo.«³² (Bister, 1992, str. 130).

6.5. Korošec in slovenska politika med prvo svetovno vojno

Leta 1914 so se napetosti med zmerno (Šušteršič) in radikalno smerjo (Krek in Korošec) Vseslovenske ljudske stranke še povečale. 4. marca istega leta je predsednik Hrvatsko-slovenskega kluba postal dr. Anton Korošec. 28. junija 1914 so se s strelom v Sarajevu razmere v Avstro-Ogrski spremenile. Med vsem atentati, ki so se v zadnjih letih zgodili na jugu monarhije, je imel umor prestolonaslednika Franca Ferdinanda najhujše posledice (Bister, 1992, str. 141).

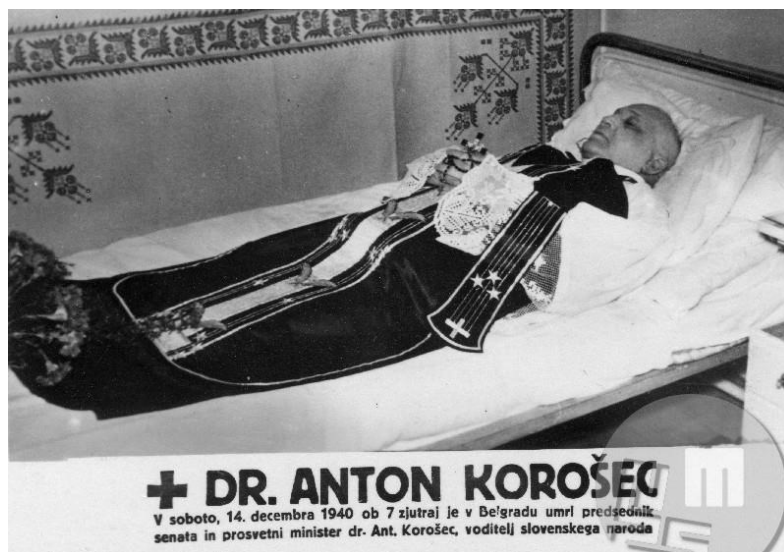
Dr. Korošec je 13. novembra 1915 prišel na Dunaj, kjer je dobil vtis, da bodo južni Slovani, še posebej Slovenci, za svoje žrtve v 1. svetovni vojni slabo poplačani. V tem času je bil dr. Korošec soustvarjalec Krekovega demokratičnega in jugoslovansko usmerjenega dela Slovenske ljudske stranke (SLS). Maja dve leti kasneje je bil dr. Korošec v državnem zboru izvoljen za predsednika Jugoslovanskega kluba. 30. maja je v državnem zboru prebral Majniško deklaracijo, katere osnovna zahteva je bila zedinjenje vseh jugoslovanskih dežel habsburške monarhije v samostojno državno telo pod habsburškim žezlom. Jeseni 1918 se je iz deklaracije razvilo deklaracijsko gibanje, ki ga je po smrti dr. Janeza E. Kreka odločno vodil dr. Korošec. To gibanje je oktobra 1918 pripeljalo do ustanovitve narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu za vsa jugoslovanska ozemlja habsburške monarhije. 29. 10. 1918 je Narodni svet, pod predsedstvom dr. Korošca, oklical samostojno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Že konec oktobra je predsednik Narodnega sveta odpotoval v Pariz in kasneje še v Ženevo, da bi nova država dobila mednarodno priznanje. Novembra je sklenil dogovor z emigrantskim

³² Zapisniki poslanske zbornice: 143. seja (20. maja 1913).

Jugoslovanskim odborom in srbsko vlado, o združitvi Države SHS in Kraljevine Srbije na začasni konfederalistični podlagi in dobil zagotovilo v konstituenti brez prevlade enega naroda. Vlada v Srbiji je sporazum suspendirala in s pomočjo Hrvatsko-srbske koalicije v zagrebškem Narodnem svetu 1. 12. 1918 izpeljala centralistično zedinjenje v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (Bister, 1992, str. 141–269).

V novi državi je bil dr. Anton Korošec 20. 12. 1918 imenovan za podpredsednika vlade. Zunaj slovenskih meja je bil znan kot nesporni predstavnik slovenskega naroda v jugoslovanski državi. V nadaljnjem političnem delovanju je ostal zvest ideji o avtonomni Sloveniji, ki jo je po letu 1918 želel doseči v okviru oblikovanja federativno urejene Jugoslavije (Bister, 1992, str. 270).

Dr. Anton Korošec, velik človek in politik v Habsburški monarhiji, je umrl 14. 12. 1940 v Beogradu (Bister, 1992, str. 270).

Slika 4 Pogreb dr. Antona Korošca (Dostopno na: https://fototekamnz.s.files.wordpress.com/2013/12/8-95559_sl11493.jpg)

7. DR. IVAN ŠUŠTERŠIČ

Dr. Ivan Šušteršič se je rodil 29. maja 1863 v Ribnici na Dolenjskem. Njegov oče je bil okrajni načelnik Valentin Šušteršič, njegova mati Marija Šušteršič, rojena Jalen. Šušteršič je končal osnovno šolo v domačem kraju. Nato ga je zelo verni in konzervativni oče poslal na šolanje na gimnazijo v Kranj. Maturiral je 1881 leta, nato je nadaljeval s študijem prava na dunajski univerzi. Leta 1890 je bil med ustanovitelji Katoliškega političnega društva v Ljubljani. Od leta 1894 je bil samostojni odvetnik, od leta 1896 pa poslanec v državnem zboru. Leta 1899 je dr. Šušteršič postal predsednik Katoliškega političnega društva. Januarja 1912 je postal tudi kranjski deželni glavar. Po nastanku nove države leta 1918 se je umaknil v tujino zaradi revolucionarnega vedenja ljudi in groženj, da se nanj pripravlja atentat. 11. decembra 1922 se je smel vrniti v domovino z dovoljenjem kralja Aleksandra Karađorđevića. Po vrnitvi je izdal brošuro *Moj odgovor*, v kateri je zapisal: »SLS je ozek krog ljudi, ki sede večinoma v Ljubljani in deloma v Mariboru, ki imajo stranko dejansko popolnoma v rokah in kojih volja edino odločuje.« Leta 1923 je vseeno kandidiral v narodno skupščino, po neuspehu se je zavedno poslovil od politike (Pleterski, 1998, str. 11–16).

Slika 5 Dr. Ivan Šušteršič (Dostopno na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d9/Ivan_sustersic.jpg/300px-Ivan_sustersic.jpg)

Dr. Ivan Šušteršič je bil ambiciozen mož z močno voljo in veliko vztrajnostjo, eden redkih slovenskih politikov iz uradniške, strogo konzervativne in legitimistične družine. Dr. Šušteršič tako spada med *najpomembnejše osebnosti naše politične zgodovine*, tako ga je opisal tudi Fran Šuklje: »Nikoli niso imeli slovenski poslanci take veljave na Dunaju kakor takrat, ko jih je v železni disciplini vodil mojster parlamentarne taktike, dr. Ivan Šušteršič.«³³

³³ Pleterski, J. (1998). *Dr. Ivan Šušteršič 1863-1925*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Dr. Ivan Šušteršič je umrl 7. oktobra 1925 v Ljubljani (Pleteriški, 1998, str. str. 11–16).

Vse do prevrata leta 1918 je dr. Ivan Šušteršič svoj priimek zapisoval kot Šusteršič, torej brez druge strešice. Po vrnitvi v domovino se je podpisoval kot Šušteršič (Pleteriški, 1998, str. 11–16).

8. MAJNIŠKA DEKLARACIJA

8.1. Peticija in deklaracija

Peticija in deklaracija sta obe politična dokumenta, vendar se precej razlikujeta. Obe sta lahko ob pravem času in na pravem prostoru enako revolucionarni, vendar je deklaracija vseeno radikalnejša. Praviloma sta oba dokumenta v pisni obliki, vendar je lahko deklaracija tudi v obliki javne izjave, obvestila ali kot razglasitev načel ali pravic. Deklaracija je prav tako pisni dokument oziroma stališče do nekega vprašanja, ki pa ne izkazuje podrejenosti. Ni izključno namenjena oblastem, ampak predvsem mobilizaciji svojih privržencev. Na drugi strani je peticija pisna, skupna prošnja ali vloga, namenjena izključno višjim oziroma najvišjim oblastem (Granda, 2014, str. 15).

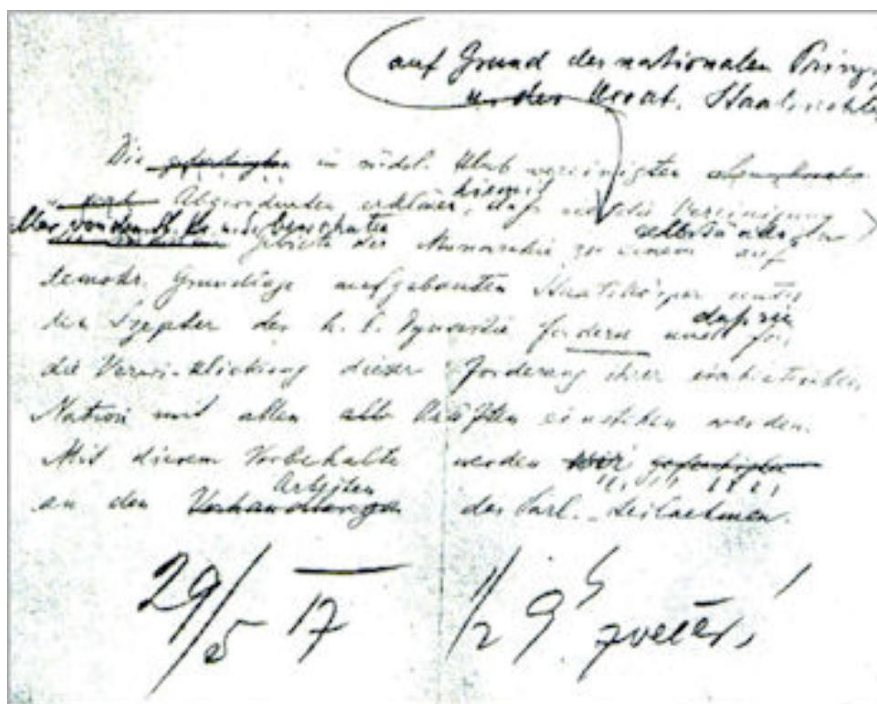
Prve množične peticije in deklaracije so se pojavile, ko oblast ni ljudem podelila oziroma dovolila tistega, kar so si v danem trenutku najbolj želeli. Za prve narodnopolitične dokumente bi lahko označili tiste, ki so predvsem povezani s šolstvom ali razne revije in časopise v slovenskem jeziku. Za temi prvimi dokumenti je po navadi stalo majhno število ljudi, to so bili izobraženci in kulturno ozaveščene osebnosti tistega časa. Prvi pojav takšnega političnega delovanja pri nas (deklaracije, peticije, zahteve, razni predlogi in načrti...) je bil v letih buržoazne revolucije 1848/1849 (Granda, 2014, str. 17).

8.2. Program Majniške deklaracije

Majniška deklaracija je v zgodovini Slovencev eden izmed najpomembnejših narodnopolitičnih programov. Formalno je deklaracija listina, ki jo je v dunajskem državnem zboru predstavil Jugoslovanski klub, 30. maja 1917 je deklaracijo prebral predsednik Jugoslovanskega kluba dr. Anton Korošec. Pravzaprav pa je Majniška deklaracija bila delo Vseslovenske ljudske stranke, ki ji je kot najmočnejši in najštevilčnejši jugoslovanski politični skupini, uspelo v dunajskem državnem zboru, prepričati ostale jugoslovanske politike o pravilnosti svojih programskih zamisli. Majniška deklaracija je tako postala temelj sodelovanja in skupne politične dejavnosti jugoslovanskih politikov, ki ju je izjava opredelila v kratkem, a strnjenem in pomensko močnem besedilu: »Podpisani poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava, naj se vsa ozemlja monarhije, v katerih

prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, zedinijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo, ki bodo prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve svojega enotnega naroda se bodo zavzeli z vso silo. S tem pridržkom se bodo podpisani udeleževali parlamentarnega dela.« Pomemben del Majniške deklaracije je bila t.i. habsburška klavzula, ki je zagovarjala združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov pod Habsburško nadoblastjo, vendar je zanikala državnopravni sistem Avstro-Ogrske, torej dualizem. Želeli so namreč, da bi se oblikovala nova država (Perovšek, 2005, str. 159).

Izjemen pomen Majniške deklaracije je tudi v tem, da je združila vodilne slovenske, hrvaške in srbske politike v avstrijski polovici in povzdignila raven političnega odločanja na raven naroda kot celote. To je seveda odločilno vplivalo na narodnopolitične težnje slovenskih strankarskih voditeljev in na prizadevanje slovenskega naroda za narodnostno in politično osamosvojitvev (Perovšek, 2005, str. 159).

Slika 6 Majniška deklaracija 1917 (Dostopno na: <http://zgodovina.si/wp-content/uploads/2015/11/Majni%C5%A1ka-deklaracija-1917-Medium.jpg>)

8.3. Odzivi na Majniško deklaracijo

Majniška deklaracija pri državnih vrhovih monarhije ni naletela na dobre odzive. Pravzaprav se politični vrh na Majniško deklaracijo sploh ni odzval. Tako je glasilo Slovenec 28. julija 1917 zapisalo, da so zahteve Majniške deklaracije »minimalna zahteva Slovencev« in da od nje ne morejo odstopiti ali sprejeti kakršnih koli kompromisov v zvezi z rešitvijo slovenskega vprašanja (Perovšek, 2005, str. 159–161).

V nasprotju s političnim vrhom monarhije, pa je Majniška deklaracija v slovenskih deželah doživela zelo dober odziv. Še posebej od junija do začetka septembra 1917. Z razglasitvijo t.i. ljubljanske izjave pa je gibanje v podporo Majniški deklaraciji dobilo še enotno vodstvo in zasnovo, kar je zagotovil ljubljanski knezoškof Anton Bonaventura Jeglič. Pozitivni odzivi na Majniško deklaracijo so se kazali v obliki množičnih shodov, taborov, zborovanj, zbiranja podpisov v podporo Majniški deklaraciji, kar imenujemo deklaracijsko gibanje (Perovšek, 2005, str. 161).

9. DEKLARACIJSKO GIBANJE

Deklaracijsko gibanje je dalo programu Majniške deklaracije demokratičen pridih, socialno noto, oblikovalo njene zahteve radikalno in se izoblikovalo v pravo slovensko narodno samoodločbo. Že leta 1917 so program Majniške deklaracije začeli množično podpirati razni posamezniki in društva, zlasti liberalni Slovenci na Štajerskem. Že v začetku junija 1917, torej takoj po razglasitvi Majniške deklaracije, je dr. Vekoslav Kukovec prišel na slovensko Štajersko in organiziral sestanke Narodne stranke (Prunk, 1987, str. 35–37).

Časopis Slovenec je že 28. julija 1917 poudaril, da je Majniška deklaracija samo minimum in da če Avstro-Ogrska ne bo rešila jugoslovanskega vprašanja, bo le-to postalo mednarodno vprašanje. Že 4. avgusta je Slovincu sledil še časopis Slovenski narod. Narodno politično vodstvo je tako prisluhnilo radikalno demokratičnemu ljudstvu. Za razcvet deklaracijskega gibanja je pomembna septembrska izjava oz. ljubljanska izjava, katere pobudnik je bil škof Jeglič. Ljubljanska izjava z dne 15. septembra 1917 je bila sestavljena iz dveh delov. Bistvo prvega dela je izjava za deklaracijo Jugoslovanskega kluba z dne 30. maja, dopolnjena z načelom samoodločbe narodov. Bistvo drugega dela pa je podpora mirovni pobudi papeža Benedikta XV. in priznanje mirovnim poskusov cesarja Karla. Izjavo so poleg škofa podpisali tudi vodstvo Slovensko ljudske stranke (podpisal jo je dr. Ivan Šušteršič), Narodno napredne stranke (podpisala sta jo Ivan Tavčar in Karel Triller), organizacija katoliškega delavstva in stolna kanonika Andrej Kalan ter Josip Gruden. Popolnoma so soglašali s politiko Jugoslovanskega kluba. Na podpis septembrske izjave so povabili tudi socialdemokrate, le-ti so povabilo odklonili z obrazložitvijo, da je zanje tivolska resolucija primernejša kot Majniška deklaracija. Tako so socialdemokrati bili izločeni iz deklaracijskega gibanja in so s tem izgubili priložnost, da bi ideji Majniške deklaracije in samemu gibanju dodali več socialne vsebine po svojih načelih (Prunk, 1987, str. 37–39).

Deklaracijsko gibanje se je odvijalo v več stopnjah. Od sredine septembra 1917 do konca marca 1918 je za gibanje značilno, da so posamezniki, društva in občinski odbori podpisovali izjave v podporo Majniški deklaraciji. Vse podpisane izjave so bile naslovljene na Jugoslovanski klub. Marca 1918 je deklaracijsko gibanje doseglo drugo stopnjo. Začeli so se razni shodi, zborovanja in tabori v podporo Majniški deklaraciji. Do takrat so deželne vlade takšne shode prepovedovale. Dr. Korošec je že 10. januarja 1918 organiziral shod v Kostanjevici, a ga je politična oblast

prepovedala. Od 10. marca do 12. maja 1918 je bila prirejena cela vrsta ljudskih shodov in taborov (v Krškem, Škofji Loki, Št. Petru na Krasu, Kamniku, Trstu, Žalcu, Št. Ilju pri Velenju, Logatcu, Št. Janžu, Postojni in na Bizeljskem). Izpostaviti je treba tabor v Žalcu 17. marca, kjer sta poleg slovenskih politikov govorila tudi disident hrvaško srbske koalicije Srdjan Budisavljević in saborski poslanec Peršić. Pomemben je bil tudi tabor v Št. Janžu, ki se je razvil v spopad z nemškimi nacionalisti, ki so skušali prekiniti zborovanje. Nemški časopisi so tabor označili kot »krvavi tabor«, kar je glas o incidentu poneslo tudi v tujino. 12. marca 1918 je notranje ministrstvo prepovedalo shode v podporo Majniški deklaraciji (Pleterski, 1971, str. 175–177).

V deklaracijskem gibanju je Majniška deklaracija kmalu izgubila svojo habsburško podlago. Za prvi takšen dokument velja Krekov članek Za narodno ujedinjenje, ki je bil objavljen v časopisu Starčevičeve stranke prava Hrvatska država v Zagrebu 4. septembra 1917. V začetku članka se poudarja ideja Majniške deklaracije in enotnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov. Glavna misel članka pa je, da je narodno življenje brez državnosti nemogoče in da enakopravnosti brez svobodnega, samostojnega državnega razvoja ni možno doseči. To ugotovitev dr. Krek postavlja v nasprotje s trditvijo, da bi lahko bila zagotovljena tudi narodna samostojnost. Narodna avtonomija brez državnosti nima življenjske vsebine, pravi dr. Krek in vzklika: »Zedinjenje in zedinjenemu narodu enotno samostojno svobodno državo!« Nato se opredeli tudi do habsburškega člana v deklaraciji: »Dinastija na ve, da se slovenski, hrvaški in srbski narod lahko zadovolji s samostojno državo. Zahteva po samostojni državi ni antantna politika, stremjenja po svobodi in samostojnosti so starejša kot pa antanta, takšna prizadevanja niso veleizdajstvo. Suženjstvo je veleizdajstvo. Zahteve Slovencev, Hrvatov in Srbov so pravične in v nujnem skladu z idejo razvitega, zdravega naroda, uveljaviti pa jih morajo brez ozira na kogar koli.«³⁴ (Prunk, 1987, str. 38–39).

Deklaracijsko gibanje je vzpodbudilo tudi upore v slovenskih vojskah, ki so službovale v habsburški armadi, tudi oni so zahtevali jugoslovansko državo. Avgusta leta 1918 se je iz deklaracijskega gibanja razvila odločitev o ustanovitvi Narodnega sveta za Slovenijo in Istro v Ljubljani. Narodni svet je bil ustanovljen med 16. in 17. avgustom na t.i. slovenskih dnevih, političnem shodu vseh slovenskih političnih strank in gostov, uglednih politikov iz Hrvaške, Bosne, Češke in Poljske. Slovenci so si Narodni svet izvolil predvsem zato, da bo pripravljen,

³⁴ Pleterski, 1971, str. 149

ko bo končno moral prevzeti, skupaj s Hrvati in Srbi, vse pravice in dolžnosti državne samostojnosti.³⁵ V ljubljanski Narodni svet niso vstopili Dalmatinci z opravičilom slabe prometne povezave (Prunk, 1987, str. 39).

³⁵ Poročilo o Slovincu in Slovenskem narodu, 17. in 18. avg. 1918

10. MAJNIŠKI DEKLARACIJI 1989 IN 2014

Pri raziskovanju in pregledu literature iz leta 1917 sva naleteli na še dve Majniški deklaraciji iz kasnejšega obdobja. Eno iz leta 1989 in drugo iz leta 2014. Zanimalo naju je, kakšne vzporednice lahko potegnemo, če jih sploh lahko, med Majniško deklaracijo iz 1917 in s tistima iz leta 1989 in leta 2014.

10.1. Majniška deklaracija 1989

V obdobju druge polovice osemdesetih let prejšnjega stoletja so evropski pa tudi svetovni prostor zaznamovale korenite politične, gospodarske in socialne spremembe. Svet je bil razdeljen na vzhodni, komunistični blok in zahodni kapitalistični blok. Vzhodni blok je v gospodarskem razvoju in življenjskem standardu ljudi močno zaostajal. Nezadovoljstvo ljudi, ločenih z železno zaveso, pa je rastlo. Ko je v takratni komunistični Sovjetski zvezi prišlo do političnih in gospodarskih sprememb, so se posledično začele odpirati tudi možnosti za spremembe v državah, ki so bile pod močnim vplivom Sovjetske zveze. Leta 1989 je padel berlinski zid, končala se je hladna vojna, 1991 so ukinili Varšavski pakt, vse te spremembe so Evropo močno pretresle. Večnacionalne države kot so Sovjetska zveza, Češkoslovaška in Jugoslavija so razpadle, na njihovem ozemlju je bilo ustanovljenih mnogo novih držav. Med njimi tudi Slovenija. V Jugoslaviji je leta 1980 umrl njen dolgoletni voditelj Josip Broz Tito, kar je še intenzivneje vplivalo na že tako slabe politične, socialne in gospodarske razmere. To je bil obdobje hudega pomanjkanja, omejevanja gibanja, težnje po zmanjšanju avtonomije Kosova in Vojvodine in poskusu politične prevlade srbskega naroda. V Sloveniji so se v tem času pojavila številna nova družbena gibanja, ki so izpostavljala prepovedana vprašanja. Leta 1988 je slovenska politična policija Služba državne varnosti aretirala sodelavce revije Mladina (Janeza

Slika 7 Majniška deklaracija 1989 (Dostopno na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/sl/thumb/8/87/Majniška_deklaracija_1989.jpg/275px-Majniška_deklaracija_1989.jpg)

Janšo, Davida Tasića, Francija Zavrla in Ivana Borštnerja). Predali so jih jugoslovanski vojski in jim v Ljubljani sodili v tujem jeziku. Po celotni Sloveniji so se vrstili množični shodi in zborovanja. Oblast ni več mogla preprečevati nastajanja novih političnih organizacij. Tako so maja 1989 na zborovanju v Ljubljani objavili skupno Majniško deklaracijo, ki je pomenila politično osnovo za nastajajočo slovensko politično opozicijo. Zahtevala je suvereno slovensko državo in svobodno odločanje Slovencev o zunanjem povezovanju. Majniško deklaracijo je prebral Tone Pavček (Valič Zver, 2014, str. 41–42).

10.2. Majniška deklaracija 2014

Prva javna predstavitev te Majniške deklaracije je bila 8. maja 2014. Množični javni shod pa 18. maja istega leta, na Prešernovem trgu v Ljubljani. Poudarjala je pomen slovenske države znotraj Evropske unije (Črnčec, 2014, str. 67).

Med Majniški deklaraciji iz leta 1917 in 1989 lahko potegnemo nekatere vzporednice. Obe sta nastali na prehodu Slovencev v novo državo in posledično vplivi na reševanje slovenskega nacionalnega vprašanja. Vseh treh Majniških deklaracij med seboj ne moremo enačiti, saj so nastale v obdobjih z različnimi družbenimi in političnimi razmerami.

11. EMPIRIČNI DEL

11.1. Cilji empiričnega dela

Cilji empiričnega dela raziskovalne naloge so:

- Pregledati vse podpisane popisne pole v fondu Majniške deklaracije za Spodnjo Štajersko v Pokrajinskem arhivu Maribor.
- Pregledati, zbrati in predstaviti najbolj izstopajoče in zanimive pripise, komentarje in mnenja k podpisom v podporo Majniški deklaraciji.
- Ugotovitev, katere skupine ljudi, društva, gibanja, so v največji meri zbirala podpise v podporo Majniški deklaraciji.
- Pojasniti zakaj so določene skupine ljudi tako dejavno sodelovale v deklaracijskem gibanju.

11.2. Hipoteze empiričnega dela

Hipoteze bodo potrjene ali ovržene na podlagi pregledanih dokumentov v Pokrajinskem arhivu Maribor.

H1: Podpise v podporo Majniške deklaracije so prispevali predvsem moški.

H2: Ljudstvo je Majniško deklaracijo sprejelo z velikim navdušenjem.

H3: Pripisi, komentarji in mnenja k zbranim podpisom so bili redki zaradi strahu pred oblastjo.

11.3. Metode dela v empiričnem delu

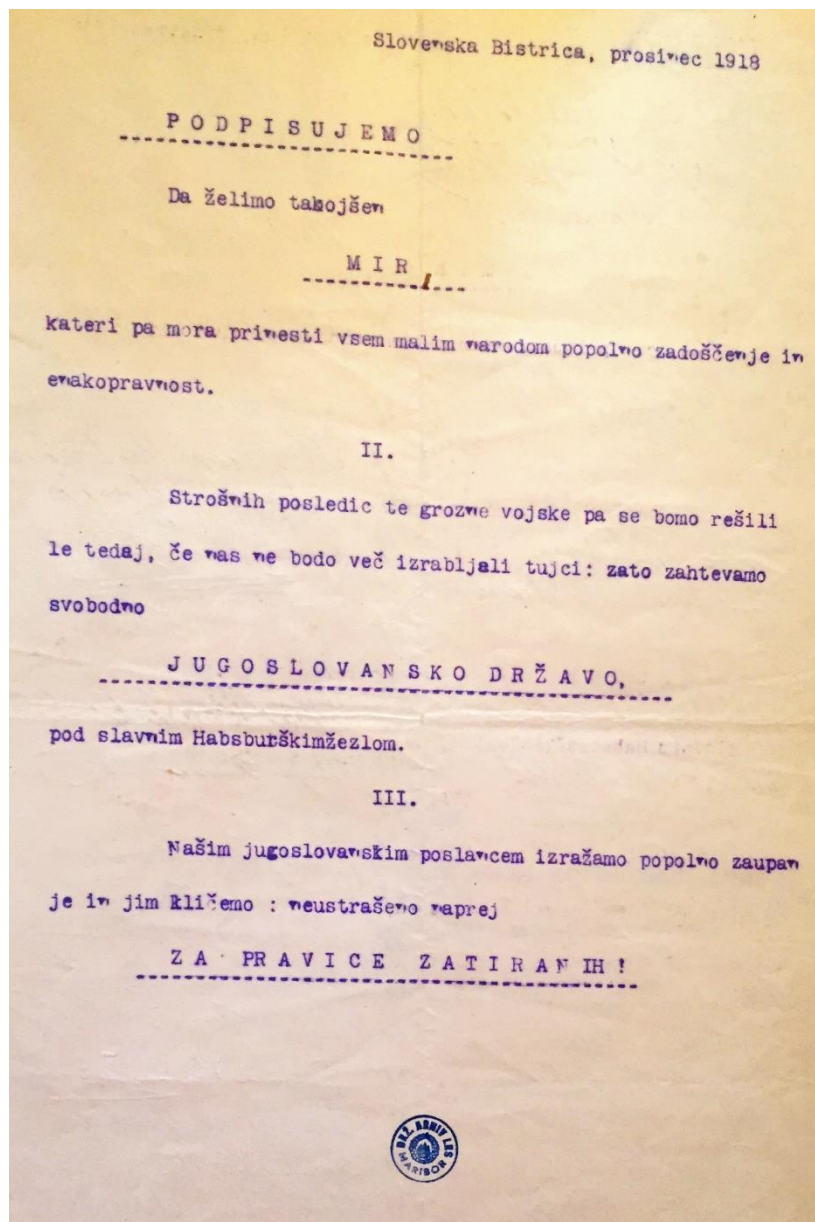
V empiričnem delu sva se ukvarjali izključno z popisnimi polami, ki sva jih dobili v fondu Majniške deklaracije v Pokrajinskem arhivu Maribor. Pregledali sva 445 pol, zbranih na Spodnjem Štajerskem, ki se v Pokrajinskem arhivu, nahajajo v dveh škatlah. Izbrali sva 53 najzanimivejših in izstopajočih pol z izjavami in podpisi, ki sva jih fotografirali in kasneje natančno proučili ter na njihovi podlagi pojasnili odzive, ki jih je Majniška deklaracija pustila na Spodnjem Štajerskem.

11.4. Izjave

Pregledane izjave sva razdelili v različne skupine glede na to, kdo jih je podpisoval in kakšne pripise so dodali. Pomembne in zanimive pripise sva izpisali.

11.4.1. Prva skupina izjav

Del izjav vsebuje razen podpisov zgolj osnovno besedilo Majniške deklaracije.

Slika 8 Pokrajinski arhiv Maribor, fond Acta declarationi faventia, karton I, št. 16. (Odslej PAM, ADF, kart., št.)

11.4.2. Druga skupina izjav

Druga skupina izjav še posebej poudarja združitev Slovencev s Hrvati in Srbi pod Habsburško krono.

Želja po združitvi pod habsburško krono se kaže v naslednjem pripisu: »/.../ želimo, da bi se združili vsi Slovenci, Hrvatje in avstrij. Srbi v samostojno državo pod krono habsburškega cesarja Karla I. Nočemo več hlapčevati nemškemu narodu, kajti prost mora biti, prost naš rod na svoji zemlji svoj gospod!«

Želja po združitvi pod habsburško krono se kaže v tudi v tem pripisu: »/.../ »Pod žezlom slavnih Habsburžanov naj se razvija in procvita jugoslovanska država,« to je geslo nas vseh.«

I-St. 230/2
 Novascekar (Občina Novascekar = 94 podpisov!)
 Moje in fantje, sene in dekleta se pridruže-
 jemo deklaraciji jugoslovanskega kluba dne
 30. maja 1917 in želimo da bi se združili
 vsi Slovenci, Hrvatje in avstrij. Sibi v
 samostojno državo pod krono habsburškega
 cesarja Karla I. Nočemo več hlapčevati
 nemškemu narodu, kajti
 prost mora biti, prost naš rod
 na svoji zemlji svoj gospod!

Lebenz!
 Pelje!

Marija Tomjančič	Antony Pečnik
Katerina Radušnik	Stela Štebet
Johanna Radušnik	Helena Vranjeh
Jureta Karatnik	Magdalena Vrh.
Matiya Fla.	Marija V. Štebnič
Urbart Komar	Helena Guševnik
Taceja Komar	Antonija Tragančič
Anton Komar	Antonija Šušnik
Marija B. Štebnič	Katerina Šušnik
Alisa Tragančič	Martina Šušnik
Ana Karmjančič	Marija Šušnik
Alba Karmjančič	Helena Šušnik
Josef Guševnik	Juljana Vidušič
	Rosa Linič
	Jana Linič
	29. Karmjančič

Slika 9 PAM, ADF, kart. II, št. 230/2

I-St. 170/1
 136 D 5
 Izjava

Ima J. P. Helove oporuke dedici smo tudi mi;
 zato slovensko se združimo, pridružimo se blagom
 nasvetom sv. Očeta Benedikta XV. in pravimim
 načrtom našega presvitlega cesarja Karla I
 za najmojšo deklaraciji nelespitolovnega jugoslovans-
 kega kluba.
 "Pod žezlom slavnih Habsburžanov naj se razvija
 in procvita jugoslovanska država." to je geslo
 nas vseh.

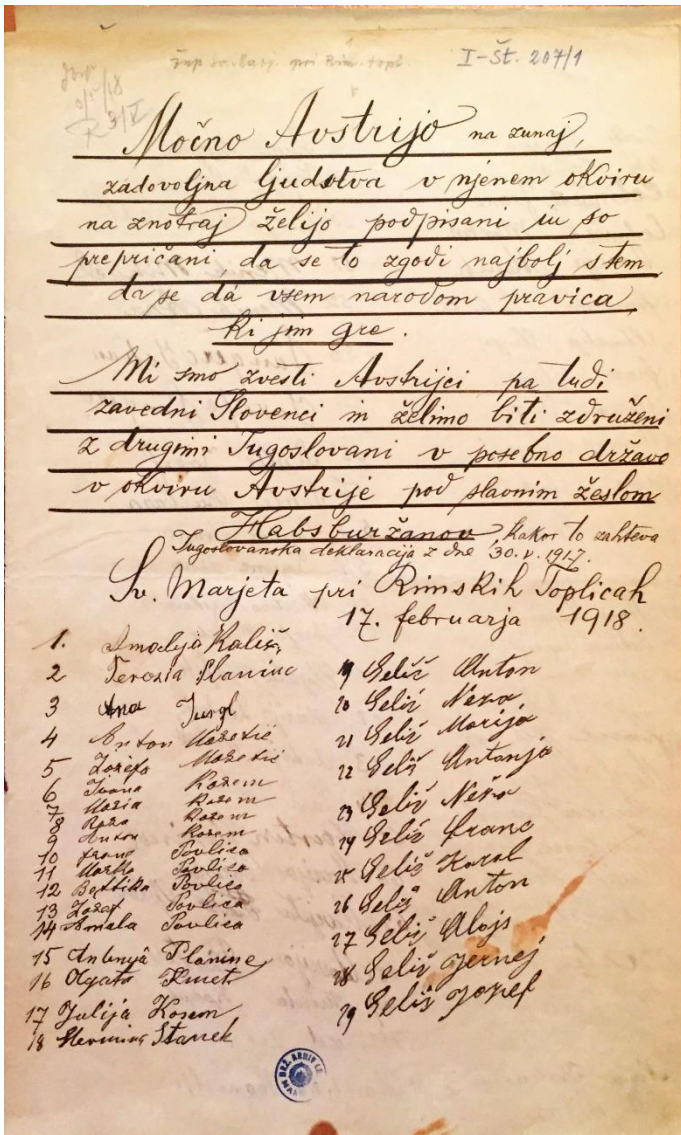
Legen pri M. Gradcu 2/12 1916

Anton Pečnik
 Antonija Pečnik
 Stela Štebet
 Helena Vranjeh
 Magdalena Vrh.
 Marija V. Štebnič
 Helena Guševnik
 Antonija Tragančič
 Antonija Šušnik
 Katerina Šušnik
 Martina Šušnik
 Marija Šušnik
 Helena Šušnik
 Juljana Vidušič
 Rosa Linič
 Jana Linič
 29. Karmjančič

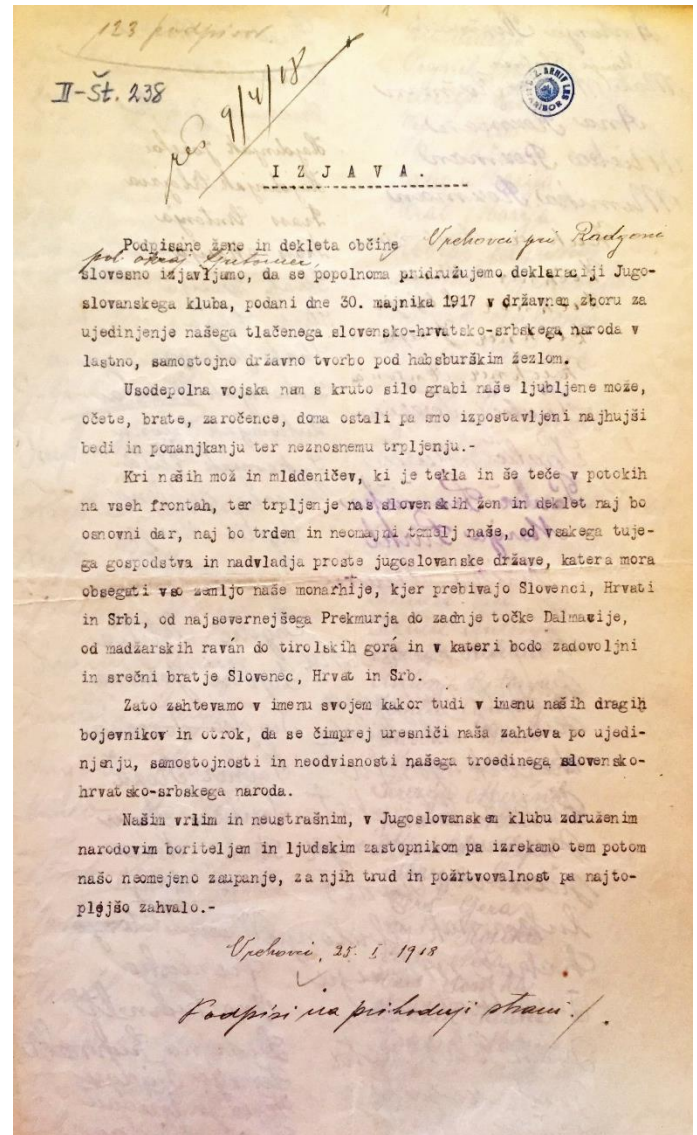
Slika 10 PAM, ADF, kart. I, št. 170/1

Iz naslednjega pripisa je razvidno, da so Slovenci želeli biti združeni s Srbi in Hrvati: »/.../ Mi smo zvesti Avstrijci pa tudi zavedni Slovenci in želimo biti združeni z drugimi Jugoslovani v posebno državo v okviru Avstrije pod slavim žezlom Habsburžanov.«

Iz naslednjega pripisa je razvidno, da so Slovenci želeli biti združeni s Srbi in Hrvati: »/.../ kjer prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, od najsevernejšega Prekmurja do zadnje točke Dalmacije, od madžarskih ravan do tirolskih gora in v kateri bodo zadovoljni in srečni bratje Slovenec, Hrvat in Srb. /.../ samostojnosti in neodvisnosti našega troedinega slovensko – hrvatsko – srbskega naroda.«

Slika 11 PAM, ADF, kart. I, št. 207/1

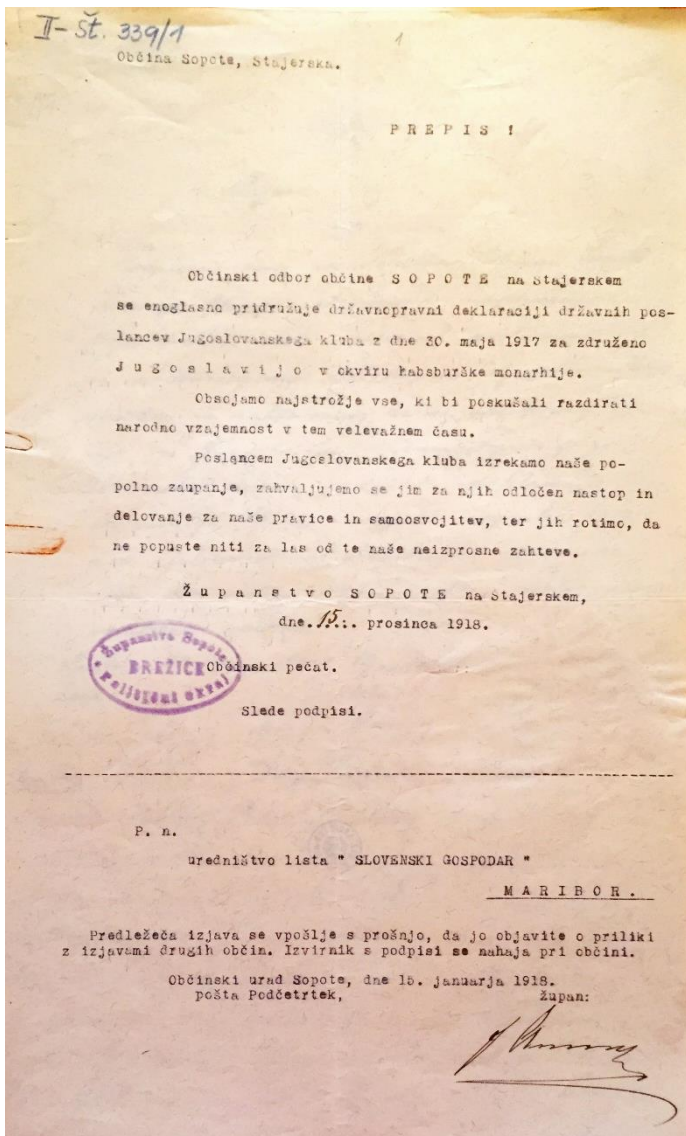
Slika 12 PAM, ADF, kart. II, št. 238

11.4.3. Tretja skupina izjav

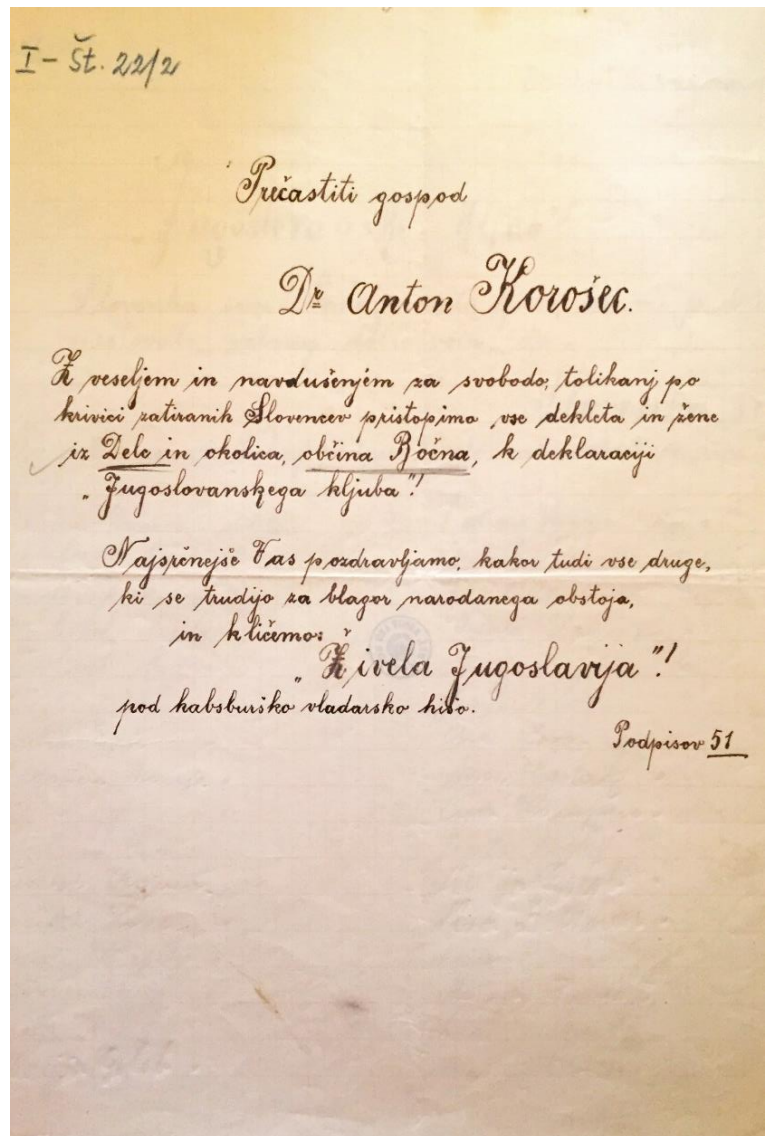
Večina izjav je naslovljenih neposredno na Jugoslovanski klub ali njenega predsednika dr. Antona Korošca. Izjave izražajo zahvalo za delo Jugoslovanskega kluba, podporo in zaupanje klubu ter izrekajo ostro kritiko vsem, ki so klub zapustili ali delali v nasprotju z načeli kluba.

Popolno podporo Jugoslovanskemu klubu lahko razberemo iz naslednjega pripisa: »/.../ Poslancem Jugoslovanskega kluba izrekamo naše popolno zaupanje, zahvaljujemo se jim za njih odločen nastop in delovanje za naše pravice in samoosvojitve, ter jih rotimo, da ne popuste niti za las od te naše neizprosne zahteve.«

Podpora predsedniku dr. Korošču se kaže v naslednjem pripisu: »/.../ Najsrečnejše Vas pozdravljamo, kakor tudi vse druge, ki se trudijo za blagor narodnega obstoja, in kličemo »Živela Jugoslavija!« pod habsburško vladarsko hišo.«

Slika 13 PAM, ADF, kart. II, št. 339/1

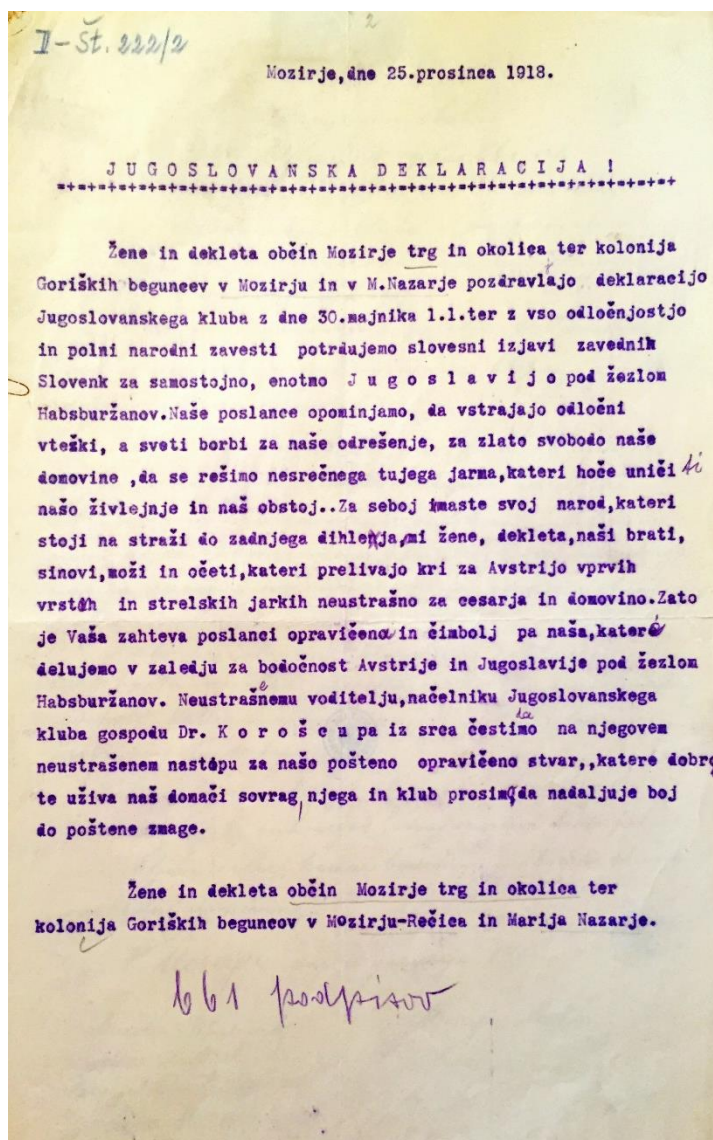
Slika 14 PAM, ADF, kart. I, št. 22/2

11.4.4. Četrta skupina izjav

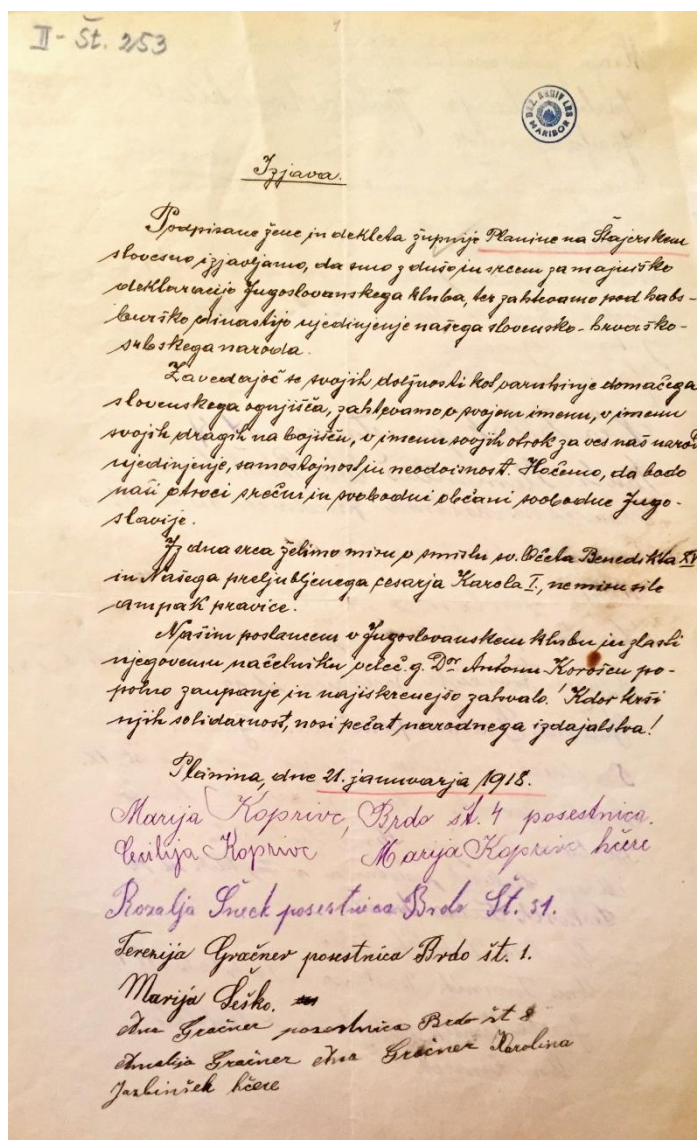
Večino popisnih pol so podpisovale ženske, saj so moški bili na fronti.

Žene in dekleta so izjavile naslednje: »/.../ *Za seboj imaste svoj narod, kateri stoji na straži do zadnjega dihleja, mi žene, dekleta, naši brati, sinovi, moži in očeti, kateri prelivajo kri za Avstrijo v prvih vrstah in strelskih jarkih neustrašno za cesarja in domovino.*«

Žene in dekleta so se zavedale svoje vloge pri podpisovanju izjav v podporo Majniški deklaraciji, v času, ko so moški bili na fronti: »/.../ *Zavedujoč se svojih dolžnosti kot varuhinje domačega slovenskega ognjišča, zahtevamo v svojem imenu, v imenu svojih dragih na bojiščih, v imenu svojih otrok za ves naš narod ujedinenje, samostojnost in neodvisnost. Hočemo, da bodo naši otroci srečni in svobodni občani svobodne Jugoslavije.*«

Slika 15 PAM, ADF, kart. II, št. 222/2

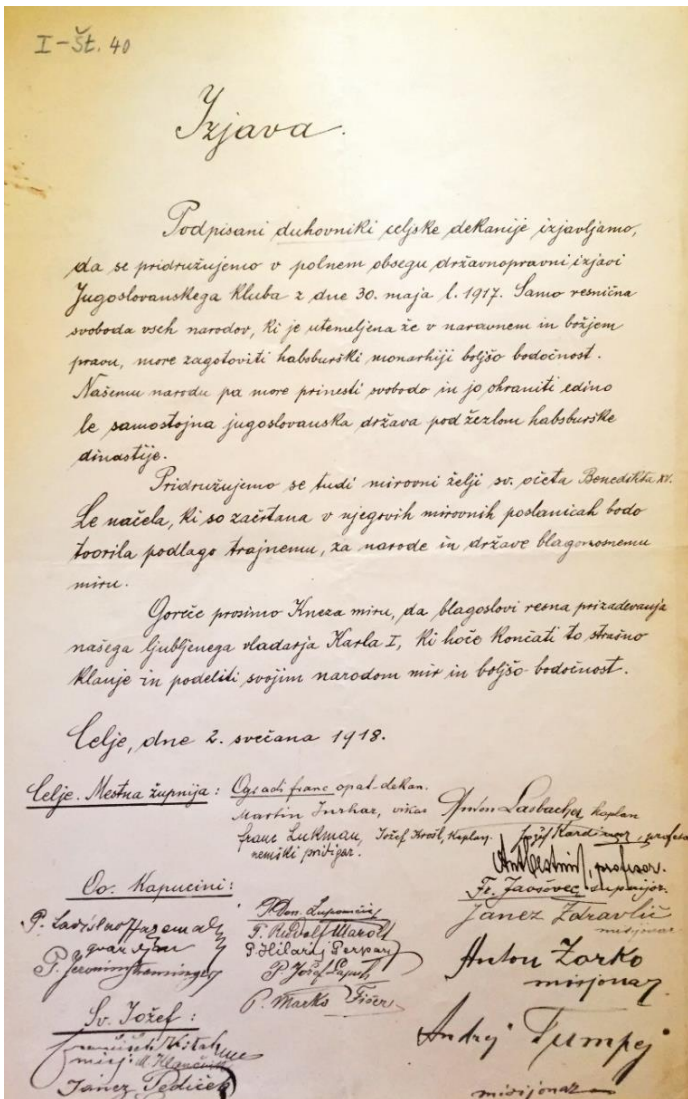
Slika 16 PAM, ADF, kart. II, št. 253

11.4.5. Peta skupina izjav

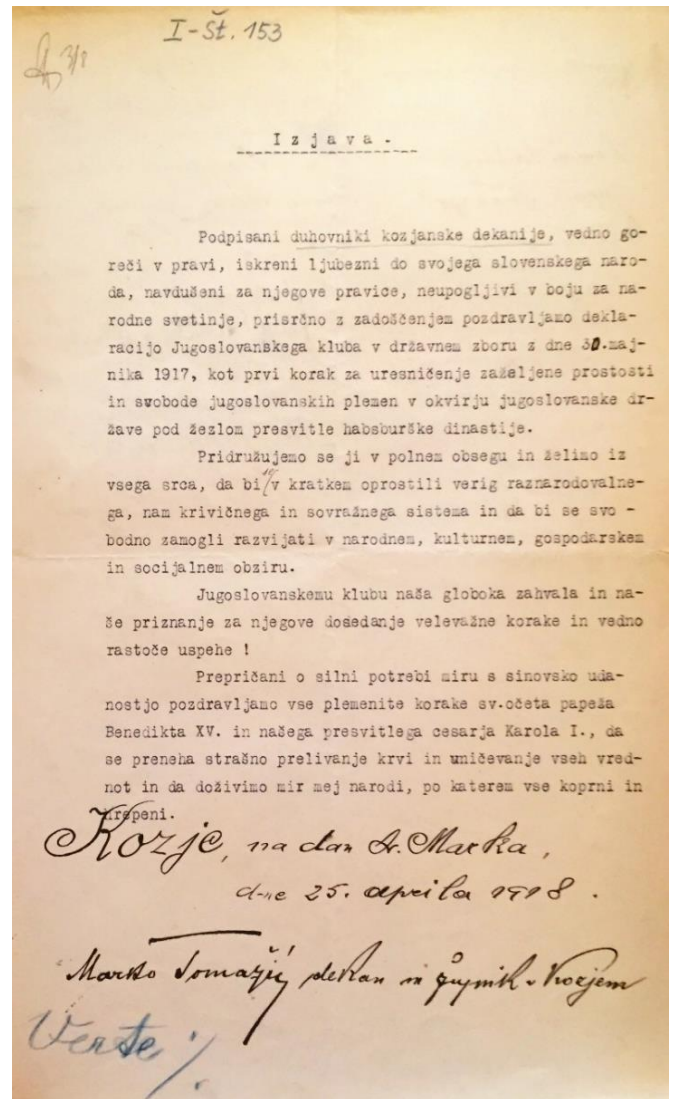
Množično so izjave v podporo Majniške deklaracije podpisovali tudi duhovniki, še posebej po objavljeni ljubljanski izjavi, ki jo je podpisal knezoškof Jeglič.

Duhovniki celjske dekanije so svoje mnenje izrazili takole: »/.../ Goreče prosimo Kneza miru, da blagoslovi resna prizadevanja našega ljubljenege vladarja Karla I, ki hoče končati to strašno klanje in podeliti svojim narodom mir in boljšo bodočnost.«

Duhovniki kozjanske dekanije so pripisali naslednje: »/.../ vedno goreči v pravi, iskreni ljubezni do svojega slovenskega naroda, navdušeni za njegove pravice, neupogljivi v boju za narodne svetinje, pristrčno z zadoščenjem pozdravljamo deklaracijo Jugoslovanskega kluba /.../ kot prvi korak za uresničenje zaželjene prostosti in svobode jugoslovanskih plemen v okvirju jugoslovanske države pod žezlom presvitle habsburške dinastije. /.../«

Slika 17 PAM, ADF, kart. I, št. 40

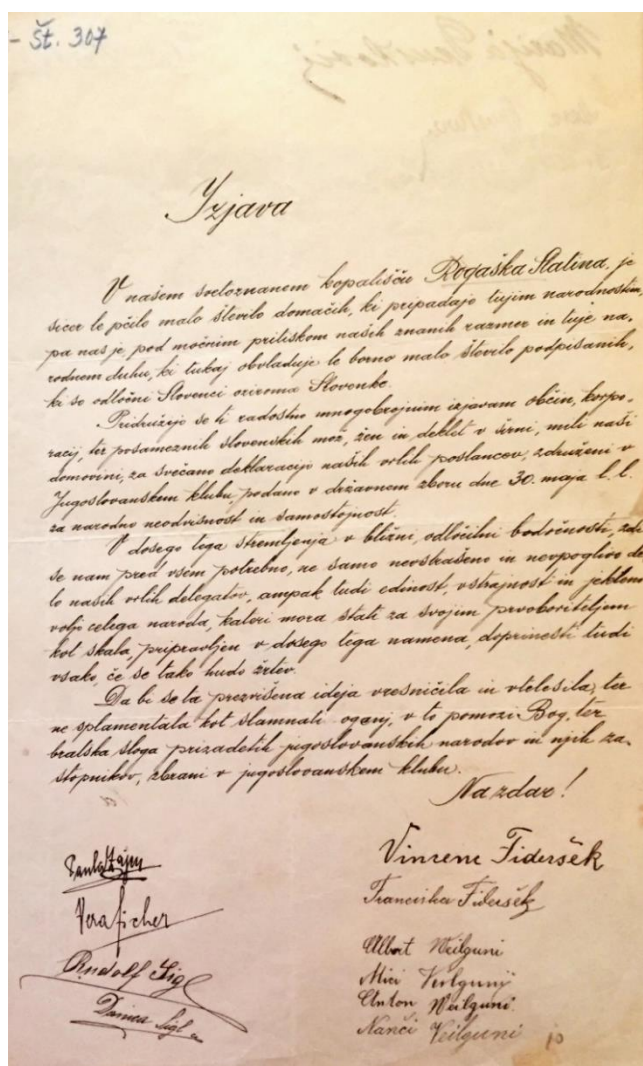
Slika 18 PAM, ADF, kart. I, št. 153

11.4.6. Šesta skupina izjav

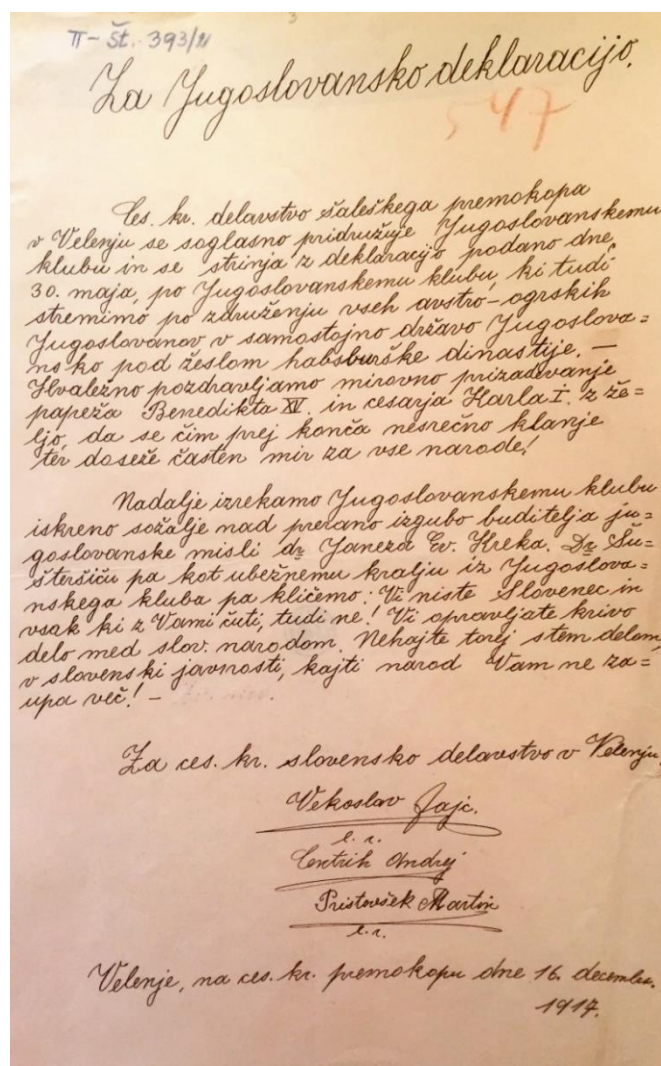
Majniško deklaracijo so podpisovala tudi razna društva. Ohranjena pa je tudi popisna pola iz zdravilišča Rogaška Slatina.

Kljub prevladujočemu številu tujcev v kopališču Rogaška Slatina se je malo število Slovencev, ki so bili v kopališču, vseeno organiziralo in podpisalo izjavo z naslednjim komentarjem: »V našem svetoznanem kopališču Rogaška Slatina je sicer le pičlo malo število domačih, ki pripadajo tujim narodnostim, pa nas je pod močnim pritiskom naših znanih razmer in tuje narodnem duhu, ki tukaj obvladuje le borno malo število podpisanih, ki so odločni Slovenci oziroma Slovenke.«

Delavci šaleškega premogovnika v Velenju so ostro obsodilo razdiralno vlogo dr. Šušteršiča: »/.../ Dr. Šušteršiču pa kot ubežnemu kralju iz Jugoslovanskega kluba pa kličemo: Vi niste Slovenec in vsak ki z Vami čuti tudi ne! Vi opravljate krivo delo med slov. narodom. Nehajte torej s tem delom, v slovenski javnosti, kajti narod Vam ne zaupa več!«

Slika 19 PAM, ADF, kart. II, št. 307

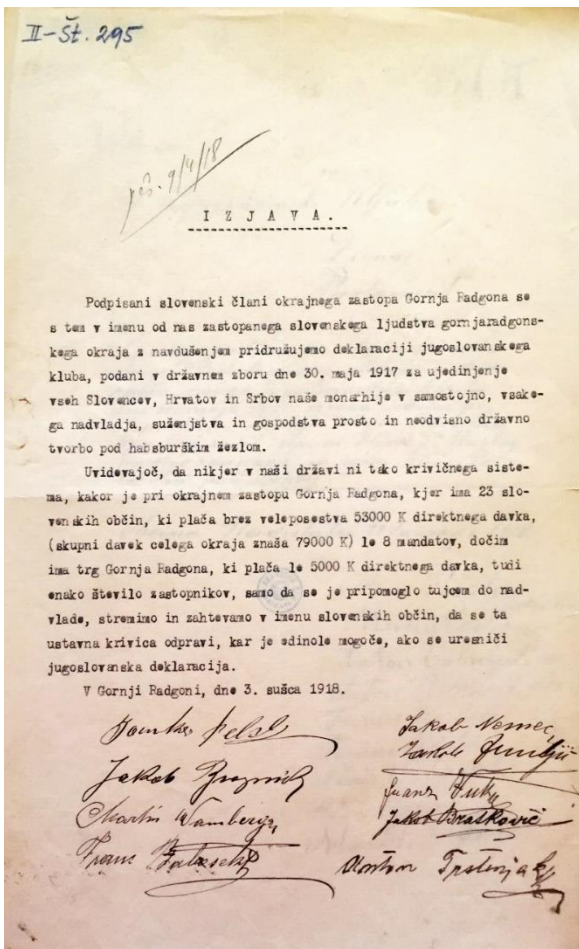
Slika 20 PAM, ADF, kart. II, št. 393/2

11.4.7. Sedma skupina izjav

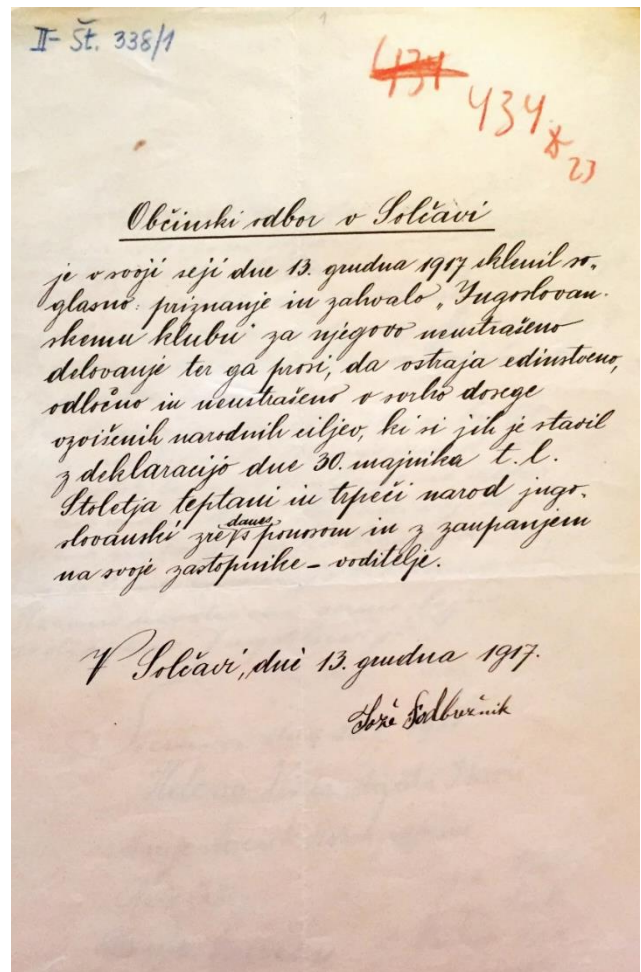
Občinski odbori, ki so podpisovali izjave v podporo Majniški deklaraciji so pogosto izkoristili to priložnost tudi za kritiko družbenih, socialnih in političnih razmer v domačem kraju.

Člani okrajnega zastopa Gornja Radgona so družbene razmere kritizirali takole: »/.../ Uvidevajoč, da nikjer v naši državi ni tako krivičnega sistema, kakor je pri okrajnem zastopu Gornja Radgona, kjer ima 23 slovenskih občin, ki plača brez veleposestva 53 000 K direktnega davka, /.../ le 8 mandatov, dočim ima trg Gornja Radgona, ki plača le 5 000 K direktnega davka, tudi enako število zastopnikov, samo da se je pripomoglo tujcem do nadvlade, stremimo in zahtevamo v imenu slovenskih občin, da se ta ustavna krivica odpravi, kar je edinole mogoče, ako se uresniči Jugoslovanska deklaracija.«

Občinski odbor v Solčavi je tedanje politične razmere kritiziral s naslednjim pripisom k popisni poli: »/.../ Stoletja teptani in trpeči narod jugoslovanski gre danes s ponosom in z zaupanjem na svoje zastopnike – voditelje.«

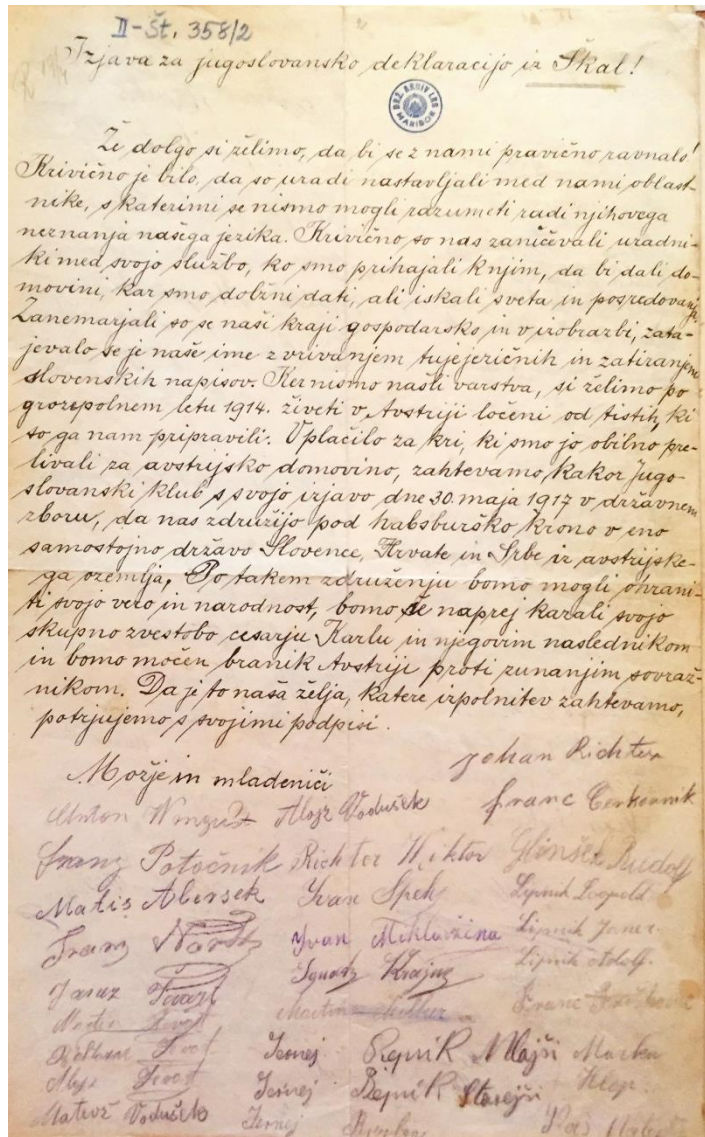

Slika 22 PAM, ADF, kart. II, št. 295

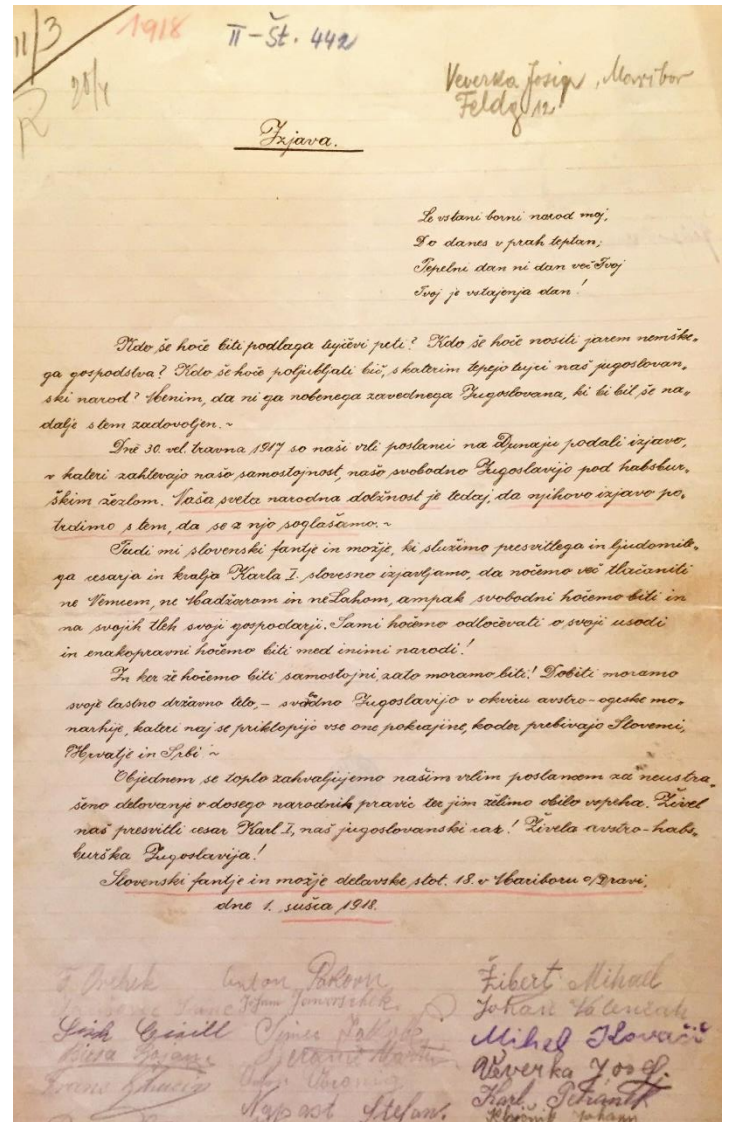
Slika 21 PAM, ADF, kart. II, št. 338/1

Izjava za jugoslovansko deklaracijo iz Škal je tedanje razmere kritizirala takole: »Že dolgo si želimo, da bi se z nami pravično ravnalo! Krivično je bilo, da so uradi nastavljali med nami oblastnike, s katerimi se nismo mogli razumeti zaradi njihovega neznanja našega jezika. Krivično so nas zaničevali uradniki med svojo službo, ko smo prihajali k njim, da bi dali domovini, kar smo dolžni dati, ali iskali sveta in posredovanja. Zanimarjali so se naši kraji gospodarsko in v izobrazbi /.../.«

Slika 23 PAM, ADF, kart. II, št. 358/2

Slovenski fantje in možje iz Maribora ob Dravi so takratne družbenopolitične razmere kritizirali takole: »Kdo še hoče biti podlaga tujčevi peti? Kdo še hoče nositi jarem nemškega gospodstva? Kdo še hoče poljubljati bič, s katerim tepejo tujci naš jugoslovanski narod? Obenim, da ni ga nobenega zavednega Jugoslavana, ki bi bil še nadalje s tem zadovoljen.«

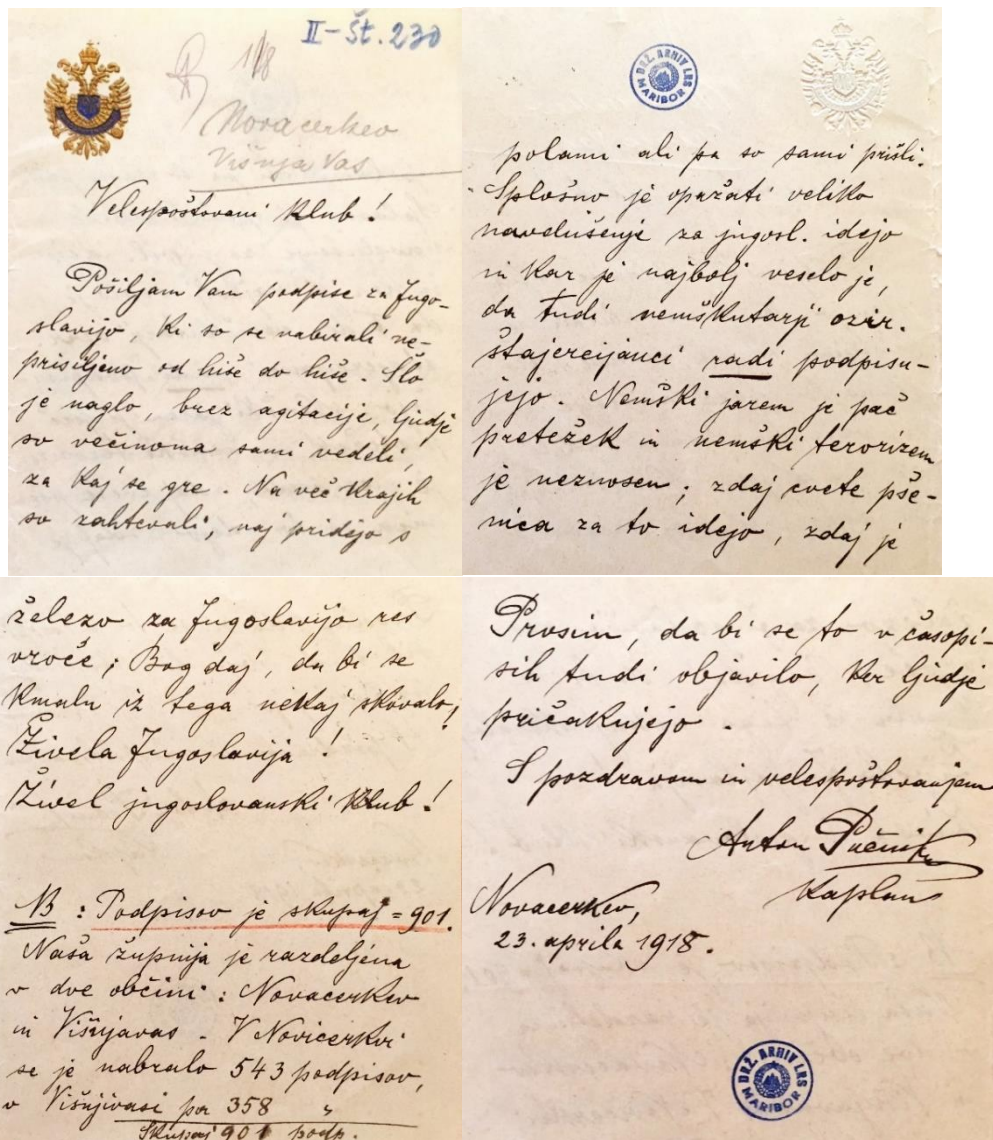

Slika 24 PAM, ADF, kart. II, št. 442

11.4.8. Osmo skupina izjav

V osmo skupino izjav sva vključili izjave iz katerih je jasno razvidno, da so ljudje podpisovali popisne pole brez kakršne koli prisile oz. kar z navdušenjem.

Popisna pola iz Nove cerkve Višnja vas jasno izraža, da so podpisi bili zbrani brez prisile oz. da so jo ljudje sami z veseljem podpisovali: »Pošiljam Vam podpise za Jugoslavijo, ki so se nabirali neprisiljeno od hiše do hiše. Šlo je naglo, brez agitacije, ljudje so večinoma sami vedeli, za kaj se gre. Na več krajih so zahtevali, naj pridejo s polami ali pa so sami prišli. Splošno je opaziti veliko navdušenje za jugosl. idejo in kaj je najbolj veselo je, da tudi nemškutarji ozir. štajercjanci radi podpisujejo. Nemški jarem je pač pretežak in nemški terorizem je neznosen; zdaj cvete pšenica za to idejo, zdaj je železo za Jugoslavijo res vroče; Bog daj, da bi se kmalu iz tega nekaj skovalo! /.../«

Slika 25 PAM, ADF, kart. II, št. 230 (kolaž 4 slik)

11.5. Intervju

Intervju z dr. Francem Rozmanom, upokojenim rednim profesorjem na Univerzi v Mariboru.

Slika 26 Dr. Franc Rozman (Dostopno na: <http://www.mediaspeed.net/fotografije/prikazi/14184-red-prof-dr-franc-rozman>)

Kako je v slovenskem zgodovinopisju raziskana Majniška deklaracija?

»O Majniški deklaraciji sicer nimam prav dobrega mnenja, vendar pa mislim, da je še kar dobro raziskana, tako zdaj kot tudi še za časa Jugoslavije. Kaj naj rečem: zame je bil to začetek manjšanja slovenskega narodnega ozemlja, saj smo izgubili Primorsko, Koroško, šli smo iz Evrope na Balkan. Kot je rekel pisatelj in zgodovinar Vlado Habjan: »Kako smo zatavali. Zdaj smo izgubili še Razkrižje, Piranski zaliv in nazadnje še teran. Vse za to, da smo se rešili ječe narodov, kot so ji rekli Angleži, ki pa so s Škoti, Irci, Valižani, da ne govorim o afriških ljudstvih ravnali mnogo slabše kot Avstro-Ogrska. Bili smo narod, novi državi pa le še pleme.«

Kakšna je Vaša ocena glede vloge dr. Antona Korošca in dr. Janeza Evangelista Kreka pri Majniški deklaraciji in deklaracijskem gibanju?

»Krek je bil nedvomno eden najbolj bistrih politikov in njegova zasluga je, da je Šusteršič izgubil svojo politično moč, vprašanje je, kako bi se ujela s Korošcem, če ne bi Krek umrl. V času nastajanja Države SHS in združitve s Srbijo je bil vseskozi v tujini, potem pa večkratni minister tudi za notranje zadeve, kar je bila res lepa funkcija za duhovnika. Umrl je baje na, pod ali ob svoji ljubici. Primerjamo ga lahko s Talleyrandom. Brez cinizma ga ne moremo obravnavati kot izjemnega politika, kar pa je nedvomno bil. Kaj pa načelnost? Tako Krek, Korošec pa Hribar pa Tavčar pa še kdo so bili do 1917 in še nekaj mesecev dlje do kosti vdani cesarju in tako učili slovenski narod, za katerega še danes velja, da je bil med vsemi narodi v monarhiji najbolj vdan cesarju.«

Kako bi Vi opredelili pomen Majniške deklaracije za Slovence?

»Lahko jo imamo za res veliko in množično vsenarodno manifestacijo, ki ji je bil prvotni namen mir in šele potem vsem tisto kar se je zgodilo. Čvrsto je stala na ohranitvi in spremembi monarhije, kar pa po mojem mnenju ni bilo mogoče zaradi Madžarov. Bila je vsekakor največja manifestacija žensk pod komando župnikov in kaplanov ter tretjerednic in dokler je škof ni podprl ni bilo veliko. Čudno, da je današnje feministke nič ne slavijo.«

Kakšne vzporednice lahko potegnemo z Majniško deklaracijo 1917, 1989, 2014?

»Vzporednice med dvema Majniškima deklaracijama je težko potegniti, saj so bile družbene in politične razmere povsem drugačne. Vendar pa: obe sta bili za ohranitev države v razpadanju in obe so podpisali tisti, ki so bili kmalu potem veliki zagovorniki novo nastale države in kmalu celo ministri, kot npr. dr. Janko Prunk.«

»Takšna je pač zgodovina in treba je biti kritičen in pazljiv ter ne verjeti vsega, kar napišejo tudi pomembni in včasih globokoumni ljudje, ki pa običajno ne priznajo radi svoje zmote.«

11.6. Potrditev ali ovržba hipotez

Na začetku raziskovanja sva si zastavili tri hipoteze. Na podlagi pregledane literature v Univerzitetni knjižnici Maribor, opravljenega intervjuja in predvsem analize fonda Majniške deklaracije na Spodnjem Štajerskem v Pokrajinskem arhivu Maribor sva dve hipotezi ovrgli in eno potrdili.

Podpise v podporo Majniške deklaracije so prispevali predvsem moški; to hipotezo sva ovrgli, saj sva ugotovili, da so podpise v podporo Majniški deklaraciji zbirale in podpisovale predvsem ženske. Moški so bili odsotni, saj so se borili na fronti. Iz tega je razvidno, kako pomembno vlogo so imele ženske pri deklaracijskem gibanju.

Ljudstvo je Majniško deklaracijo sprejelo z velikim navdušenjem; to hipotezo sva potrdili. Iz vseh pregledanih popisnih pol je jasno razvidno, da so ljudje Majniško deklaracijo sprejeli z navdušenjem. Veselili so se njene uresničitve.

Pripisi, komentarji in mnenja k zbranim podpisom so bili redki zaradi strahu pred oblastjo; tudi ta hipoteza je bila ovržena. Prevladovale so popisne pole, ki so razen samih podpisov vsebovale pripise, komentarje in mnenja. Izjemno redke so popisne pole zgolj s podpisi. K popisnim polam je bilo dodano vsaj osnovno besedilo Majniške deklaracije. Zelo pogosto so občinski odbori podpisovanje izjav izkoristili za kritiko tedanjih družbenih, političnih ali socialnih razmer, za to, da so izrazili podporo Jugoslovanskemu klubu in njegovim voditeljem ali za to, da so preprosto povedali, da se želijo skupaj s Hrvati in Srbi združiti v novi državi pod habsburškim žezlom.

Prav tako sva z raziskovanjem teme dosegli cilje, ki sva si jih zastavili na začetku.

12. ZAKLJUČEK

Ob koncu pisanja raziskovalne naloge lahko z gotovostjo potrdiva dejstvo, da je Majniška deklaracija resnično narodnopolitični program, ki je za Slovence imel in še vedno ima izjemen pomen.

Dr. Antona Korošca in dr. Janeza Evangelista Kreka so v tistem času z razlogom imenovali »prvoboritelja naše deklaracije«, saj sta imela pri oblikovanju programa in kasnejšem zbiranju podpisov v podporo deklaraciji, odločilno vlogo, dr. Krek je bil pobudnik, dr. Korošec je že za časa njegovega življenja, še posebej pa po Krekovi smrti, odločno nadaljeval njegovo delo. Na pogrebu se je od zvestega prijatelja in mentorja poslovil s temi besedami: »Dvignite glave, kajti približuje se vaše odrešenje.«

Podpore programu Majniške deklaracije, ki ga je pripravil Jugoslovanski klub, so ljudje izkazovali z množičnim podpisovanjem popisnih pol, tako se je razvilo deklaracijsko gibanje, ki se je še posebej razmahnilo po objavljeni ljubljanski oz. septembrski izjavi knezoškofa Jegliča. Deklaracijsko gibanje je bilo še posebej »živahno« na Spodnjem Štajerskem, zato sva se tudi odločili, da sva pregledali izjave s tega področja.

Majniška deklaracija ima tolikšno zgodovinsko vrednost prav zaradi tega, ker se je podpisovala množično in ni samo program vodilnih politikov. Iz raznih pripisov k popisnim polam je razvidno tudi dejansko stanje in družbene razmere prebivalstva, čuti se utrip množic. Kot zanimiv pojav lahko opazimo tudi hitro spremembo naklonjenosti množic oblasti, saj je velika večina prebivalstva še v avgustu 1918 slavila rojstni dan cesarja Karla I., že konec istega leta pa so vzklikali novi oblasti, dinastiji Karađorđević.

Mnenja o vplivu Majniške deklaracije na slovenski narod so vseeno deljena. Nekateri zagovarjajo, da je deklaracija Slovencem prinašala le dobro, da so z njeno pomočjo dosegli večjo samoodločbo in suverenost kot narod. Tisti, ki niso zagovorniki deklaracije menijo, da smo z Majniško deklaracijo Slovenci veliko izgubili. Kot v intervjuju pravi prof. Franc Rozman: »Bili smo narod, novi državi pa le še pleme.«

13. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Majniška deklaracija je v slovenski zgodovini eden izmed najpomembnejših narodnopolitičnih programov, saj je povezala Slovence kot narod, kot celoto. Njen kasnejši vpliv pa se kaže tudi v nastanku nove države. Majniška deklaracija iz leta 1917 je bila pomembna podlaga za nastanek Majniške deklaracije iz leta 1989, kjer so se Slovenci kot narod borili za samoodločbo in za suvereno državo. Tudi ta deklaracija je nastala v, za Slovence zgodovinsko pomembnem in prelomnem obdobju, ko je razpadala stara in nastajal nova država. Majniška deklaracija je glede na svojo veliko zgodovinsko pomembnost, v slovenskem prostoru, tudi zelo dobro raziskana in primerno zapisana. Slovenci jo poznajo, saj je del učnega načrta že v osnovnih šolah.

14. VIRI IN LITERATURA

- 27. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, zbornik (29. september–1. oktober 1994). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Brščič, B. et al. (2014). *Majniška deklaracija 1917–1989–2014*. Ljubljana: Nova obzorja.
- Bister, F. (1992). *Anton Korošec*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Borak, N. et al. (2005). *Slovenska novejša zgodovina 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Cankar, I. in Merhar, B. (1976). *Beseda Ivana Cankarja: izbor odlomkov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- *Časopis za zgodovino in narodopisje* 77–42 (2006), št. 2-3. Maribor: Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru.
- Dolenc, I. (1923). *Izbrani spisi. Zv. 1, Mlada leta*. Ljubljana: Društvo Dr. Janez Ev. Krek.
- Erjavec, F. (1934). *Borba Slovenaca za Jugoslaviju*. Beograd: Svetlost.
- *Glasnik slovenske matice* (1989), št. 1. Ljubljana: Slovenska matica.
- Janežič, S. In Juhart, J. (1998). *Janez Evangelist Krek*. Maribor: Slomškova založba.
- Kasamas, A. (1948). *Österreichische Chronik*. Dunaj: Hollinek.
- Melik, V. (2002). *Slovenci 1848–1918*. Maribor: Litera.
- Pleterski, J. (1998). *Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925*. Ljubljana: ZRC SAZU.

- Pleterski, J. (1971). *Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Prunk, J. (1987). *Slovenski narodni programi*. Ljubljana: Društvo 2000.
- Stavbar, V. (1992) *Izjave v podporo Majniške deklaracije*. *Zgodovinski časopis*, št. 3 str. 357–381. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Stavbar, V. (2014). *Politik Vekoslav Kukovec: politično delovanje do leta 1918*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Ude, L. (1972). *Slovenci in jugoslovanska skupnost*. Maribor: Založba Obzorja.
- *Zgodovinski časopis* (1962), let. 16. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

15. VIRI SLIK

- MEDIASPEED. 2006. Univerza v Mariboru, promocija doktorjev znanosti. [online]. Dostopno na URL: <http://www.mediaspeed.net/fotografije/prikazi/14184-red-prof-dr-franc-rozman> [2. 2. 2017]
- MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE. 2013. Dr. Anton Korošec – »voditelj slovenskega naroda«. [online]. Dostopno na URL: https://fototekamnzs.files.wordpress.com/2013/12/8-95559_sl11493.jpg [2. 2. 2017]
- NOVA24TV. 2015. Dr. Anton Korošec – Slovencem v ponos. [online]. Dostopno na URL: <http://nova24tv.si/wp-content/uploads/2015/12/Dr.-Anton-Koro%C5%A1ec-Slovincem-v-ponos-02.jpg> [2. 2. 2017]
- PD ŽELEZNIKI. 2015. Življenje in delo Janeza Evangelista Kreka. [online]. Dostopno na URL: http://www.pd-zelezniki.com/Krek/Krek_v.jpg [2. 2. 2017]
- Pokrajinski arhiv Maribor, Acta declarationi faventia, karton I in karton II
- WIKIPEDIA. 2013. Ivan Šušteršič. [online]. Dostopno na URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d9/Ivan_sustersic.jpg/300px-Ivan_sustersic.jpg [2. 2. 2017]
- WIKIPEDIA. 2013. Majniška deklaracija (1989). [online]. Dostopno na URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/sl/thumb/8/87/Majniska_deklaracija_1989.jpg/275px-Majniska_deklaracija_1989.jpg [2. 2. 2017]
- ZGODOVINA.SI. 2015. Majniška deklaracija 1917. [online]. Dostopno na URL: http://zgodovina.si/wp-content/uploads/2015/11/majniska_dekl.jpg [2. 2. 2017]
- ZGODOVINA.SI. 2015. Majniška deklaracija 1917. [online]. Dostopno na URL: <http://zgodovina.si/wp-content/uploads/2015/11/Majni%C5%A1ka-deklaracija-1917-Medium.jpg> [2. 2. 2017]